

**Головне управління Черкаської обласної державної адміністрації
Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників**

***Калейдоскоп ідей методиста позашкільного
навчального закладу***

**(з досвіду роботи педагогічних працівників позашкільних
навчальних закладів Черкащини)**

**Черкаси
2010**

УДК
ББК

Автор-укладач: В.С. Кудін, методист лабораторії виховної роботи Черкаського ОІПОПП

Рецензенти:

Андрющенко Т.К., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри освітнього менеджменту і педагогічних інновацій Черкаського ОІПОПП;

Крутенко О.В., завідувач лабораторії виховної роботи Черкаського ОІПОПП

У посібнику узагальнений досвід з проведення виховних занять з використанням інтерактивних технологій у позашкільних навчальних закладах Черкащини.

Матеріали, розміщені у посібнику, можуть бути корисними методистам, керівникам гуртків, класним керівникам, педагогам-організаторам, студентам вищих навчальних закладів.

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського ОІПОПП.
Протокол №5 від 29.12.2009.

Зміст

Кудін В.С. Сучасні підходи до морально-етичного виховання дітей.....	4
Розділ 1 Тренінгові заняття у роботі працівника позашкільного навчального закладу:	
1.1. Арчибасова Т.Ю. Комунікативний тренінг «Я тебе розумію».....	6
1.2. Осіпова О.А. За здоров'ям - до зеленої аптеки.....	12
1.3. Степанова Н.М., Кудін В.С. Добро і зло.....	19
1.4. Бойко Н.І. Людина - найвища цінність.....	27
1.5. Олійниченко Т.П. Чужого горя не буває.....	29
1.6. Юрченко О.В., Прудка Л.І. Виховання толерантності у дітей та підлітків у позашкільному навчальному закладі.....	34
Розділ 2 Інноваційні підходи у реалізації ігрових програм:	
2.1. Левченко Т.С. Козацькі забави.....	39
2.2. Жигілій О.О. Весела перерва.....	42
Розділ 3 Виховання морально-етичних цінностей у дітей:	
3.1. Брицька О.В. Родинне свято.....	51
3.2. Лисенко Л.Д. «Краю мій лелечий, сторона моя!».....	58
3.3. Боровик Л.П. Психологічні хвилинки.....	63
3.4. Горобець А.В. Свято «Зорепад».....	73
3.5. Горобець А.В. Відкриття табірної зміни «Казковий світанок».....	77
3.6. Горобець А.В. Сценарій зустрічі з воїном-інтернаціоналістом.....	83
Розділ 4 Заняття з дітьми з обмеженими можливостями:	
4.1. Гуржій В.М. Подорож у країну Природа.....	86
4.2. Гуржій В.М. Червона книга України.....	88

Сучасні підходи до морально-етичного виховання дітей

В.С.Кудін,
методист ОПОПП

Поміж пріоритетних завдань молодій Українській державі чи не найголовнішими є збереження незалежності, захист соціальних інтересів свого народу та виховання високоморальної, духовно багаті особистості, патріота-громадянина.

В умовах державотворчого процесу в Україні моральність є механізмом гармонізації особистих і суспільних інтересів, тому сьогодні йде активний різнобічний пошук нової моральної стратегії в численних ланках громадянського суспільства, державних структурах, сім'ї.

Свого активного соціального значення моральні цінності набувають тоді, коли вони стають здобутком більшості, включаються в практичні відносини людей, проймають їхню свідомість і почуття. Не випадково в державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») виховання моральності визначається як одне з головних завдань розбудови демократичного суспільства.

ХХІ століття – нова історична доба, за якої наша молода держава Україна має розквітнути, стати визнаною світом, високорозвинутою. У нових соціальних умовах, в період розбудови нашої державності і національної школи ми, педагоги, значною мірою відповідальні за те, щоб рівень підготовки вихованця відповідав вимогам часу.

У механізмі ціннісної орієнтації акцент переноситься із суспільства на особистість. Посилюється ціннісно-світоглядний план, внутрішнє самовизначення людини в світі загалом і в моральних цінностях зокрема. Цінність, на відміну від норми (заповіді, моральний кодекс), передбачає вибір.

Тому у повсякденних ситуаціях вибору найбільш яскраво виявляються особистісна сутність людини, рівень її моральної культури. Моральна норма – це конкретні правила поведінки, які визначають, як людина має поводитись у суспільстві. Переконавання, що особистість є об'єктом моральної дії, тривалий час було панівним в авторитарній етиці. Однак, змінюється суспільство – змінюється мораль, яка стає більш гуманною, незважаючи на ще існуючі прояви насильства та відвертої жорстокості. Попри все світ стає людянішим, а мораль – гуманістичною. Гуманістична етика розглядає людину в її тілесно-духовній цілісності, визнаючи, що «мета людини – бути собою, а умови досягнення такої мети – бути людиною для себе» (Е.Фромм).

Основи доброчесності закладені в самому характері зрілої і цілісної особистості, а зло полягає в байдужості до свого «Я». Гуманістична етика визнає цінністю не норми, принципи та ідеали, а саму людину, її життя та унікальність. Гуманістична етика базується на вірі в людину, визнанні її

автономності, незалежності, свободи й розуму. Вона вважає, що людина спроможна самостійно розрізняти добро і зло й правильно робити етичні оцінки. Немає нічого ціннішого, ніж людське життя. Людина зростає до себе і свого щастя лише у взаємодії з іншими людьми. Крім цього, любов до іншої людини, будь-якої форми життя – це її власна сила, завдяки якій вона рідниться зі світом і робить світ по-справжньому своїм. Пріоритет сучасної моральності – загальнолюдські гуманістичні цінності. Критеріями цих цінностей виступають не лише уявлення про такі моральні якості, як доброзичливість, повага до людської гідності, милосердя, доброта, людяність, толерантність, порядність, вміння прощати, не чинити зла, а й практичні дії, вчинки, мотиви, стимули і наміри людей. Особливе значення має сформованість (розвиток) потреби в емоційному та духовному контактах з людьми, потреба у самоповазі, співчутті і співпереживанні людям. Чільне місце поміж названих цінностей посідають гуманна поведінка, виявлення поваги до людської гідності, людяність, бажання допомогти, прояви довіри, толерантності. Без пробудження совісті, обов'язку, відповідальності, доброти та людяності, поваги до людської гідності, оздоровлення морально-психологічного клімату в суспільстві, на підприємствах, у навчальних закладах навряд чи можна розраховувати на докорінні зміни в різних сферах нашого життя. У цьому напрямі потрібна значна цілеспрямована робота, в основу якої – нові концепції та технології виховання, що здатні забезпечити ефективне формування в учнівській молоді високої моралі та моральності.

Однією з найбільш ефективних форм організації навчання та виховання з метою створення умов самовдосконалення, актуалізації та реалізації творчого потенціалу є тренінгові технології.

Тренінг в перекладі з англійської (train., training) має декілька значень – навчання, виховання, тренування, дресирування.

Успішність тренінгу як інноваційної технології навчання вирішальним чином залежить від так званого «ефекту групи», який виявляється у тому, що внаслідок взаємодії різних аспектів досягаються властивості, котрі набагато перевершують просту суму властивостей окремих індивідумів.

Підлітковий вік – це період значних змін у становленні особистості. Важливими в цей час є потяг до самоствердження, бажання бути визнаними оточенням. Для цього необхідною умовою ефективної взаємодії з дорослими та ровесниками є навички спілкування. Саме на тренінгу підліток навчається виражати свої думки та почуття.

Даний збірник містить тренінги та заняття, що мають на меті виховання моральних, світоглядних цінностей громадянина України.

«Я тебе розумію»

Розробка комунікативного тренінгу

Т.Ю.Арчибасова , методист
Смілянського Будинку
дитячої та юнацької творчості

Мета: сформувати більш високий рівень психологічної компетентності учасників тренінгу, досвід ціннісного відкритого толерантного ставлення до себе та іншого (прийняття, розуміння, підтримка), розвинути індивідуальну чутливість до вербальних і невербальних засобів виразності; стимулювати мотивацію саморозвитку.

Завдання:

- розвивати мотиваційну та емоційну сферу учасників тренінгу;
- актуалізувати для учасників тренінгу поняття «психологічна безпека», «відкрите спілкування», «толерантність»;
- з'ясувати умови, що впливають на наше відчуття психологічної безпеки;
- виявити бар'єри спілкування;
- ознайомити з техніками активного слухання;
- сформувати вміння конструктивно взаємодіяти на вербальному та невербальному рівні;
- активізувати творчий потенціал учасників тренінгу.

Очікувані результати

Після закінчення тренінгу учасники:

- вмітимуть працювати в тренінговій групі;
- знатимуть умови забезпечення психологічної безпеки;
- подолають певні бар'єри спілкування;
- вмітимуть застосовувати на практиці різні форми психологічної підтримки.

Обладнання

- фліп-чарт або листи ватману;
- кольорові стікери;
- ручки, фломастери;
- роздатковий інформаційний матеріал.

Час заняття – 60 хв.

Структура заняття

1. Вступна частина.
  - 1.1. Мотивація діяльності.
  - 1.2. «Мікрофон». Бар'єри спілкування.

- 1.3. Рефлексія очікувань. «Зерно надії».
2. Основна частина. *Засоби психологічної підтримки.*
  - 2.1. Оголошення теми тренінгу.
  - 2.2. Основні вправи.
    - 2.2.1. «Ласкаве слово й кішці приємне» (групова робота.)
    - 2.2.2. «Слово – срібло, а мовчання – золото».
    - 2.2.3. «Знайди необхідні слова».
    - 2.2.4. «Особистісна територія».
  - 2.3. Узагальнення матеріалу тренінгу. «Груповий портрет в інтер'єрі».
3. Заключна частина.
  - 3.1. Рефлексія заняття. «Проросле зерня».
  - 3.2. «Ти не один».

Хід заняття

1. Вступна частина.

1.1. Мотивація навчальної діяльності (2 хв.)

Мета: активізувати учасників тренінгу, мотивувати їх до самопізнання та набуття нових знань і умінь.

Ведучий: Відгадайте загадку: Под соснами, под ёлками живёт клубок с иголками(...).

➤ Чому ми буваємо схожі на цю тваринку? Коли ми найжачуємося? (Коли ми відчуваємося у небезпеці, психологічній у тому числі).

➤ А коли ми «роз'їжачуємося» (за В.Леві)? (Нам не потрібні «голки їжака», коли ми відчуваємося у безпеці. Саме почуття безпеки психологи (А.Маслоу, наприклад) вважають базовою потребою особистості).

➤ Герої художнього фільму «Доживемо до понеділка» писали твір із літератури з теми «Що таке щастя». Один із творів вразив усіх своїм змістом, і лаконізмом: «Щастя – це коли тебе розуміють». Чому саме так сформулювала свою думку одна з героїнь? За яких умов ви відчуваєтеся у небезпеці? За яких умов ми відчуваємося у психологічній небезпеці?

(Коли нас приймають, розуміють, підтримують і цінують (За І.Бехом).

1.2. Вправа «Мікрофон» (3 хв.).

Можливо, ми й самі не завжди є взірцем такого ставлення до інших. Що найбільш суттєво перешкоджає нам у побудові довірливих відкритих емпатійних стосунків?

- *(Неготовність сприймати світ і людей такими, як вони є, у всій їх різноманітності (завищені очікування, гіперкритицизм, нетолерантність);*

- *незнання або ігнорування індивідуальних особливостей партнерів по спілкуванню;*

- *особливості нашого актуального психологічного та фізичного стану (нездужання, внутрішнє напруження, агресивність);*

- *наші індивідуальні особливості (особливості проходження психічних процесів - темперамент, провідні канали сприйняття);*

- *риса характеру (нестриманість, грубість, егоїзм, центрованість на собі, нерозвинута емпатійність, сором'язливість, закритість);*
- *рівень соціально-психологічної компетентності (незнання певних психологічних закономірностей);*
- *проекція попереднього досвіду на теперішню ситуацію спілкування, психологічний захист;*
- *стереотипність наших реакцій).*

1. 3. Рефлексія очікувань.

➤ **Вправа «Зерно надії»** (5 хв.)

Мета: створити умови для включення учасників тренінгу у прогнозування результатів власної діяльності.

Хід вправи. Ведучий: Ми виявили перешкоди на шляху встановлення теплих стосунків. На фліп-чарті (листку ватману) - умовне «Поле сподівань». Візьміть 2 стікери того кольору, який зараз більше відповідає вашому настрою, стану (сині або жовті). На стікерах у формі зернятка запишіть свої очікування від тренінгу і «посадіть» їх у Ґрунт, щоби вони за час тренінгу «проросли». А квадратні стікери залиште при собі.

Озвучте свої очікування.

Нехай епіграфом нашого заняття стануть слова «**Ваші думки – насіння, кинуте в родючий ґрунт**» (Ф. Бейлс).

2. Основна частина.

2.1. Оголошення теми тренінгу: Засоби психологічної підтримки.

2.2. Основні вправи.

➤ **Вправа «Ласкаве слово й кішці приємне»** (групова робота) (7 хв.).

Мета: актуалізувати та розширити особистий позитивний комунікативний «словник» учасників тренінгу.

Матеріали: листи ватману у вигляді книги «Словник», картки з завданням (додаток 1).

Хід вправи. Ведучий: Об'єднайтеся в групи «Сонячні» й «Небесні» за кольором ваших стікерів.

Простіше всього тренуватися на тому, що нас об'єднує, а не роз'єднує. Це, до речі, перша умова реалізації принципів толерантності: спершу виділяти спільне, а потім фіксувати увагу на протиріччях і способах взаємодії.

Запишіть на окремих стікерах продовження фрази, записаної на листку ватману (додаток 1). Вклейте їх у «словник» (лист ватману) у довільний спосіб для презентації результатів групової роботи.

«Сонячні».

Очікувані відповіді:

«Я підтримаю людину, якщо висловлю свою згоду з ним словами...».

- *Це не викликає заперечень (сумніву)...*
- *Я готовий /-а/ з цим погодитися...*
- *Мені близькі ці думки...*

- Я поділяю (підтримую) точку зору (думку)...
- Я теж хотів це (про це) сказати...
- Моя точка зору (моя думка, моя позиція) повністю збігається з твоєю...
- Ніхто й не заперечує...

«Небесні».

«Я не образю нікого, якщо висловлюючи свою незгоду, почну зі слів...»

- Мені так не здається...
- Я думаю по-іншому (навпаки)...
- Я дотримуюсь іншої думки...
- У мене інша (протилежна) точка зору...
- Я дозволю собі не погодитися з вами...
- На жаль, не можу погодитися з вами...
- Мені хотілося б висловити свою незгоду...

Презентація «Словників», складених групами. Обговорення.

Рефлексія вправи:

- Кожен назвіть одну фразу, якою ви поповните свій особистий словник.

➤ **Вправа «Слово – срібло, а мовчання – золото» (15 хв.)**

Мета: актуалізувати знання учасників про невербальні засоби спілкування.

Матеріали: картки з груповим та індивідуальним завданням (додатки 2-5).

Процедура: Групи інструктуються отримують завдання окремо.

Хід вправи: «Сонячні» і «Небесні» утворюють два ряди, які стають навпроти одне одного, таким чином, пари утворюються довільно. Пари по черзі виконують свої індивідуальні завдання. Інші спостерігають.

Рефлексія вправи:

- Що ви прочитали на обличчі партнерів? Як ви це сприймали?
- Що вам сказали жести і пози ваших слухачів?
- Які ще невербальні засоби спілкування ви знаєте?
- Коли вислови, які ми зібрали як позитивні, перестали виконувати функцію підтримки?

Б.Шоу говорив: «Є 50 способів сказати «так», 500 – «ні» і тільки один спосіб написати ці слова».

Учимося читати людину як книгу і одночасно дбаємо щоби власні невербальні комунікативні засоби не входили в протиріччя з вербальними.

➤ **Вправа «Знайди необхідні слова» (10 хв.)**

Мета: актуалізувати в особистому «словнику» слова та словосполучення для емпатійної взаємодії (для пропозиції реального сприяння, підтримки, допомоги).

Матеріали: картки за кількістю учасників з визначенням ситуації (додаток 6).

Ведучий: У житті кожного з нас бувають випадки, коли ми дуже потребуємо підтримки з боку інших людей. Найчастіше це буває, коли ми потрапляємо в неприємну ситуацію, сумуючи через хворобу близької людини,

знаходимося у розпачі, потребуємо допомоги або ж навпаки хочемо поділитися радістю. Ми вибираємо людину, якій довіряємо. А чи розуміємо ми, що кожна життєва ситуація вимагає пошуку таких слів, які відповідають стану і потребі людини саме в цій ситуації?

Чи вміємо їх знайти, коли співчуття або ж допомоги очікують від нас? Давайте спробуємо.

Процедура: Бажаючі учасники отримують картку, на якій записано ситуацію. Вони по черзі сідають у центр кола й озвучують її, намагаючись передати свій стан всіма актуальними в цьому випадку засобами, і звертаються за підтримкою або адресно, або до всіх одночасно. Коло учасників надає людині в центрі очікувану нею підтримку.

Рефлексія вправи.

- Чи відчули ви підтримку від партнера?
- У який спосіб йому це вдалося виразити?
- Чи всім достатньо було словесної підтримки?
- Від чого залежить наше відчуття приємності/неприємності від тактильного контакту?
- Чи всі люди однаково сприймають тактильний контакт? Чому?
- Що таке особистісний простір (територія)? Як встановити його межі і не порушувати чужих психологічних кордонів.

➤ **Вправа «Особистісна територія»** (8 хв.).

Мета: розвинути чутливість до психологічних особливостей інших людей, свідоме ставлення до своїх індивідуальних особливостей.

Хід вправи. Учасники встають у коло. У середину кола стає той, хто бажає дізнатися, як близько його «підпускають» до себе люди. Він повільно підходить до найбільш значущої для нього людини і мусить зупинитися, коли та їй сказала «Стоп» чи зупинила жестом або коли сам він відчуває певний бар'єр.

Потім у коло стає наступний бажаючий. Достатньо визначитись із декількома учасниками групи.

Рефлексія відчуттів.

- Що ви відчували, коли були в центрі кола?
- Що ви відчували, коли до вас хтось підходив?
- Що ви відчували, якщо ваш особистісний простір порушувався?
- Як поєднувати таку цінність, як особистісна свобода, з неминущою несвободою (залежністю) від тих, кого любиш, із ким спілкуєшся, працюєш, взаємодієш?
- Потрібно враховувати ще **рівні спілкування** (соціально-рольовий, діловий та інтимно-особистісний. Саме останній передбачає особливу психологічну близькість, емоційність, проникнення у внутрішній світ).

Сьогодні ми прагнули спілкуватися саме на цьому рівні.

3. Заключна частина тренінгового заняття.

➤ **Вправа «Груповий портрет в інтер'єрі»** (3 хв.).

Мета: розвивати емоційну сферу учасників тренінгу, створити умови для узагальнення навчального матеріалу в образній формі.

Хід вправи. Створити «Моментальне фото» групи, використовуючи всі опановані сьогодні невербальні засоби підтримки.

3.1. Рефлексія заняття

➤ **Вправа «Проросле зерня»** (4 хв.).

Мета: заохотити учасників до індивідуальної рефлексії особистих результатів.

Хід вправи. Ведучий: Якщо ваше «зернятко сподівань» «проросло», «пересадіть» його на Ґрунт. Якщо ще й «виросло», доклейте кольорове листя, квітки, домалуйте стеблинку тощо. Озвучте, наскільки очікування співпали з реальними результатами.

- Що нового ви відкрили для себе?
- Який новий досвід отримали?
- Що було найпростіше/найскладніше?
- Навіщо нам потрібен такий досвід?
- Які побажання, зауваження до проведення тренінгу?

➤ **Вправа «Ти не один»** (3 хв.).

Мета: активізувати емоційну сферу, образне мислення, естетичні почуття учасників тренінгу.

Хід вправи. Ведучий: Встанемо в тісне й тепле коло, покладемо руки на плечі одне одному. Послухаймо пісню С.Вакарчука «9-1-1» у виконанні «Океану Ельзи» і передамо по колу відчуту емоцію:

Ти не одна.
Я не один.
Мій телефон –
9-1-1.

Використана література

1. Івасенк Л. Розвиток комунікативних умінь і навичок педагогів: семінар-тренінг для вчителів // Робота психолога з педколективом / Упоряд. Т. Гончаренко. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – (Б-ка «Шкіл. світу»).
2. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб. – К.: Навч. Книга, 2002.
3. Воронович О. Як стати господарем своїх почуттів. Заняття з дошкільнятами // Психолог. – 2007. – № 39 (279). – С. 27.
4. Громади України: на шляху відродження. – К., 2002.
5. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологический словарь-справочник. – Минск: Харвест, М.: АСТ, 2001. – С. 348 – 349.
6. Житник Л. Майстерність фахівця. Психолого-педагогічний тренінг // Психолог. – 2007. - № 40. – С. 13 – 17.

7. Кузьмин Ф. Психологические упражнения для развития голоса // Психология для всех. – 2009. – № 4. – С. 38 – 39.
8. Лубовский Д. Развитие мотивов межличностных отношений у подростков 12 – 15 лет // Воспитание школьников. – 1997. – № 2. – С. 43 – 46.
9. Яценко Ж. Прокладаймо стежину до людських сердець, або Психолого-педагогічні умови становлення емпатійності. – Завуч. – 2007. - № 30 (324). – С. 18 – 21.
10. Секреты умелого руководителя / Сост. И.В.Липсиц. – М.: Экономика, 1991.
11. Степанова О., Шкелебей Л. Вчимося спілкуватися // Психологічні тренінги в школі / Упоряд. Т. Шаповал. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – (Б-ка «Шкіл. світу»).

За здоров'ям – до зеленої аптеки

Розробка тренінгу життєвої компетентності

*О.А.Осінов,
методист Смілянського міського
Будинку дитячої та юнацької творчості*

Мета: поглибити знання вихованців про рослини, які мають лікувальні особливості,
навчити використовувати їх у повсякденному житті і в екстремальних ситуаціях;
розвивати бажання бути здоровими; захищати природу; формувати екологічну культуру дітей та підлітків; виховувати у них почуття відповідальності за стан навколишнього середовища.

Час: 1 година 30 хвилин.

Обладнання: чорна скринька, табло, запитання та відповіді у конвертах, листочки дерев з паперу для підрахунку правильних відповідей, тематична література, ватман, ПК, диск.

Підготовча робота:

- робота з тематичною літературою;
- збір лікарських рослин.

Поняття для засвоєння: здоров'я, складові здоров'я, фактори здоров'я; екологія; лікарські рослини; зелена аптека; фітотерапія; Червона Книга України.

<i>№ з/п</i>	<i>Види роботи</i>	<i>Орієнтовна Тривалість</i>	<i>Ресурсне забезпечення</i>
1.	Вступ. Введення.	20 хв.	
1.1.	Знайомство. Вправа «Нитка дружби».	10 хв.	Бейджики, папір, різнокольорові фломастери, клубок ниток.
1.2.	Мозковий штурм «Правила роботи групи».	5 хв.	Ватман, маркери.
1.3.	Очікування. Вправа «Поштова скринька»	5 хв.	Плакат із зображенням поштової скриньки, стікери.
2.	Основна частина.	1 год.	
2.1.	Оцінка рівня інформованості.	5 хв.	Зошити, ручки, аркуші білого паперу.
2.2.	Актуалізація проблеми.	10 хв.	
2.3.	Інформаційний блок. Повідомлення. Вправа «Чотири кути». Гра – вікторина «Що? Де? Коли?». Обговорення малою групою. Гра-розминка «Оплески».	30 хв.	Чорна скринька, паперове листя дерев, конверти з запитаннями, світлини лікарських рослин та диск з їх візуальним зображенням, ПК.
2.4.	Набуття практичних навичок.	15 хв.	Зошити, ручки, література.
3.	Завершення роботи. Одержання зворотного зв'язку. Підсумки теми.	10 хв.	
3.1.	Вправа «Мозаїка». Відео ряд.	5 хв.	Світлини лікарських рослин та диск з їх візуальним зображенням, ПК.
3.2.	Вправа «Дерево підсумків».	5 хв.	Плакат із зображенням дерева, стікери.

1. Вступ Введення.

Мета: познайомити учасників один з одним; показати необхідність вироблення та дотримання правил для продуктивної роботи, прийняти правила роботи групи; допомогти учасникам усвідомити власні очікування від заняття; створити умови для ефективної співпраці.

1.1. Учасники сідають у коло. Тренер вітає їх з початком роботи, знайомить з темою та регламентом заняття-тренінгу. Далі тренер пропонує таку форму знайомства: у тренера в руках клубочок ниток, який він кидком передає одному з учасників, називаючи при цьому своє ім'я. Учасник, не випускаючи нитку з рук і називаючи своє ім'я, передає клубок кидком іншому учаснику.

Так триває до тих пір, поки кожен не назве свого імені. З метою кращого запам'ятовування імен клубочок можна повернути таким же чином назад до тренера. Після цього кожен з присутніх фломастерами пише своє ім'я на бейджиках та прикріплює їх до грудей.

Запитання для обговорення: З якою метою виконувалася ця вправа?

1.2. Тренер звертається до учасників із запитанням: «Для чого в нашому житті існують правила?». Після цього він пропонує назвати правила, які необхідні для ефективної роботи на занятті. Кожне правило спочатку обговорюється групою, потім записується червоним фломастером.

Запитання для обговорення: Для чого ми прийняли правила?

1.3. Тренер роздає учасникам аркуші липкого паперу і просить написати на них, чого саме вони чекають від заняття. Учасники зачитують свої написи і прикріплюють на плакат із зображенням поштової скриньки.

Запитання для обговорення: Для чого ми виконали цю вправу?

2. Основна частина.

Мета: оцінити рівень інформованості учасників стосовно теми; актуалізувати їхнє особисте розуміння необхідності зміцнення здоров'я та збереження природи; використання лікарських рослин у повсякденному житті та в екстремальних ситуаціях; виховувати у них почуття відповідальності за своє здоров'я та за стан навколишнього середовища; розвивати інтелектуальні здібності учасників тренінгу.

2.1. Тренер з'ясовує, що знають учасники стосовно теми. Для цього тренер показує світлини лікарських рослин даної місцевості і пропонує їм назвати їх та відповісти на запитання: «Чи використовували ви або ваші батьки чи знайомі ці рослини як ліки. За яких обставин і як?»

2.2. Тренер звертає увагу на підняту проблему, акцентує увагу на необхідності збереження здоров'я, використання для цього у щоденному раціоні згаданих овочів та фруктів; підкреслює важливість кожної рослини, що нас оточує. Кожен учасник має зрозуміти, наскільки актуальним є підняте питання, адже найцінніший скарб, який ми маємо і який, на превеликий жаль, не завжди цінуємо, це – здоров'я, а найкращою аптекою є для нас «зелена аптека». Учасникам пропонується пригадати, як вони використовували лікарські рослини у екстремальних ситуаціях.

2.3, 2.4. *Інформаційний блок. Набуття практичних навичок.*

Тренер подає інформацію про лікарські рослини, якими споконвіку користувалися люди. Люди використовували рослини не лише для лікування багатьох хвороб, а й для їх профілактики, адже кожному відомо, що будь-яку хворобу легше попередити, аніжвилікувати.

Першу аптеку для людини створила сама Природа. У найдавніших пам'ятках писемності, створених шумерами більш як 6 тисяч років до н.е., є вказівки на використання людиною лікарських властивостей рослин. Таємницею лікарських трав володіли у Древньому Єгипті, в Індії, Китаї, Греції та Римі. В Стародавній Україні-Русі лікуванням травами займалися відьми, волхви, знахарі, які збирали лікарські рослини місцевої флори. Серед них було багато тих рослин, про які ми вже говорили і про які далі піде мова.

Накопичені імперичні спостереження про лікарські властивості рослин передавалися з покоління в покоління. З розвитком науки на зміну імперичним спостереженням прийшли наукові методи дослідження рослин. Вивчення хімічного складу лікарських рослин розширило можливості використання їх для зміцнення і збереження здоров'я людини. Вчені створили і продовжують створювати із рослинної сировини нові ефективні лікарські засоби. Сьогодні застосовуються близько 100 видів рослин, хоча у флорі України фармакологічна активність притаманна не менше 1 000 видів рослин, тобто кожному 4-5 виду рослин. Ось чому сьогодні так гостро стоїть питання необхідності збереження природи. (Далі-нормативно-правова база; техніка збору, сушіння, зберігання, використання лікарських рослин; Червона Книга України).

Рослини – це живі лабораторії, в яких синтезуються десятки компонентів, необхідних людині. Трави життя, рослини-цілителі, зелені друзі людини, препарати зеленої аптеки, дари зеленого царства природи, - ось скільки теплих і навіть ніжних назв мають лікарські рослини. Вони ростуть поряд з нами. Ми просто не знаємо або забуваємо про чудодійні властивості найзвичайніших трав, кущів, дерев, овочів, фруктів, хоча добре знаємо, що фітотерапія (лікування лікарськими рослинами) набуває щороку більшої популярності. Сьогодні ми будемо вести розмову про ягоди, овочі, фрукти, які ми повинні споживати в їжу, щоб поповнити раціон вітамінами, мікроелементами та іншими біологічно активними добавками, Ми будемо говорити про рослини, які зможемо використати в екстремальних ситуаціях. Сьогодні ми дізнаємося більше про те, який цікавий світ природи, що нас оточує, як він нас оберігає, захищає, допомагає нам і переконаємося ще раз у тому, що природу треба берегти.

Вправа «Чотири кути». Тренер пропонує учасникам розійтися в кути кімнати, де на плакатах написано «Зима», «Весна», «Літо», «Осінь». Таким чином маємо чотири команди гравців міні-гри «Що? Де? Коли?» Саме за допомогою гри ми перевіримо знання, отримані у школі та на цьому занятті, поглибимо їх; розширимо світогляд; набудемо практичних навичок (комунікативних навичок, навичок прийняття рішень, навичок зміни стратегії поведіння); цікаво, з користю проведемо час.

Запитання та відповіді гри «Що? Де? Коли?»:

1. Сучасною медициною використовуються 230 видів лікарських рослин. Про одну з них піде мова. Це – трава подорожника. (Демонстрація). Вона відома ще з X ст. н.е. і використовується сьогодні не лише в фармакології, медицині, а й у косметичці. Листям подорожника ми зупиняємо кров, лікуємо бронхіт, енурез, рани, виразки, порізи, зубний біль. Насіння використовується як обволікаючий, протизапальний засіб, який лікує також хвороби кишково-шлункового тракту, навіть дизентерію. Ця рослина вважається супутником людини, адже росте у нас прямо під ногами. Корінні жителі Америки називали подорожник «слідом білої людини». Як ви вважаєте, чому? (Вони

ходили босоніж, а сім'я подорожника має здатність приклеюватися після дощу чи роси до підошви взуття, яке носили прибульці, тобто «білі люди».)

2. Мова піде про плід, відомий не менш, ніж 3 тисячі років до н.е. Згадка про нього є навіть в «Одісеї» Гомера. Сьогодні існує 60 видів цього дерева (2 види занесені в Червону Книгу України). Дерево росте в основному в південних і центральних районах, в європейській частині, в Середній Азії, на Кавказі, на Далекому Сході. Плоди дерева надзвичайно поживні і смачні. З них варять варення, повидло, компоти, роблять цукати, пастилу, бекмес, квас, есенцію. Як лікарську рослину плід використовують при багатьох хворобах. В народній медицині відвар із сушених плодів призначають при застуді, лихоманці, кашлі, розладах шлунка. Відвар тамує також жагу, має обезболюючу та антисептичну дію. У свіжому виді плід регулює травлення, добре засвоюється організмом. Про який плід іде мова? (Демонстрація відповіді. На екрані – груша.)

3. Ще один плід. Плід однолітньої трав'янистої рослини родини ягодоподібних зі

шкарубким листям, поширеної на всіх континентах земної кулі, окрім, звичайно, Антарктиди. Ми широко використовуємо плоди в їжу, вважаючи, що вони – овочі, насправді ж це ягоди! Вони низькокалорійні, тому їх рекомендують вживати людям, схильним до повноти. У плодах міститься від 1,7 до 2,7% цукрових речовин, чимало мінеральних речовин, особливо сполук калію, фосфору, магнію, кальцію. У плодах багато заліза, навіть більше, ніж у винограді і суницях, амонію, є сполуки йоду, цинку, міді, молібдену, хоча на 96% вони складаються з води. На основі цих плодів людям з порушеним обміном речовин, бажаючим вивести шлаки з організму, хворим на гіпертонію та на сечокислих діатез рекомендується влаштовувати розвантажувальні дні. У свіжому вигляді плоди дуже корисні для шкіри. Протирання обличчя соком цього плоду або накладання шкірки на обличчя зробить обличчя свіжим, білим, еластичним, без зморшок. У кулінарії плоди використовуються у свіжому, солоному та маринованому вигляді. Що це за плоди? Підказка: Їх батьківщина – Мексика. Їх назва походить від давньогрецької назви і у перекладі означає «недозріле», «неспіле». (Диня, гарбуз, кавун і т.д. тим смачніші, чим спіліші, цей же плід смачніший і поживніший, коли зелений. Демонстрація відповіді: це звичайні наші огірки!)

4. *Блиц:*

- Дерево, яке цвіте найпізніше? З його квітів бджоли збирають найсмачніший мед, люди лікуються медом і відваром з квітів від багатьох хвороб, а саме дерево, кору використовують в побуті, у вжитковому мистецтві. (Липа. Розповідь про лікувальні властивості липи, меду.)
- Кущова рослина – символ України? (Калина. Існує більше 200 видів. З лікувальною метою використовуються кора та ягоди: кровоспинний, протиспазматичний, заспокійливий, зміцнювальний засіб. Калина понижує

кров'яний тиск, допомагає при застудних та кишкових захворюваннях, свіжим

соком калини видаляють прищі. Калину використовують як вітамінний засіб.

Вживають розморожені ягоди, адже свіжі занадто гіркі.)

- Назвіть рослину, з якої давні греки сплітали вінки переможцям Олімпійських

ігор. (Окрім лавра та листя оливкового дерева давні греки для переможців

змагань плели вінки з петрушки. Розповідь про лікувальні властивості петрушки

та необхідність її щоденного споживання, особливо на радіоактивно забруднених

територіях.)

5. Загадка: Що то за голова, що лиш зуби та борода? Підказка: ця лікарська рослина

вважається оберегом від нечистої сили. (Демонстрація: часник. Часник – один з найкращих лікарів з городу, адже є ворогом атеросклерозу, водянки, запалень кишківника, бронхіальної астми, виснаження. Часнику більше 3 тисяч років. Батьківщина – Індія.)

6. А зараз прошу вас назвати рослину, яка вважається хатнім оберегом.

Здавна ця

рослина широко використовується у народній медицині, українській національній кухні. Вона настільки пошанована, що на її честь є навіть свято, як в православній церкві, так і в народному календарі. (Свято св. мучеників Маккавеїв, Маковія – 14 серпня (01 серпня за старим стилем. Увага на екран: ви бачите красиві квіти. Демонстрація: мак. Далі –розповідь про лікувальні властивості рослини.)

7. Чорна скринька: У цій скриньці знаходиться відома нам рослина, городня культура,

овоч, який ми дуже часто використовуємо у повсякденному житті. Ми і страви готуємо з ним, і лікуємося ним. У давні часи вчені використовували цей овоч як наочний посібник при вивченні астрономії. Лицарі середніх віків приписували йому чудодійні властивості, що оберігали їх від ворожих стріл, ударів мечей та алебард. Лицарі, заковані у сталеві лати, носили його на грудях, як талісман. У арміях Давньої Греції та Риму в їжу солдатам додавали багато того, про що йде мова, вважаючи, що воно дає силу, хоробрість, енергію. Давні слов'яни також використовували його як лікарську рослину, заживлює рани, лікує атеросклероз, бронхіальну астму, водянку, запалення кишечника, простудні захворювання тощо. Лише у північній півкулі поширені більше 500 видів цієї культури. Що це за рослина родини дво- і багатолітніх трав? (Демонстрація: цибуля.)

8. Мова про ту лікарську рослину, якою багата наша держава, яка росте у нас на полях і

не лише годує нас і худобу, а й лікує, захищає. Її батьківщина – центральна і південна Америка. В Європі відома з кінця ХУ ст.. після подорожі Христофора Колумба. У нас відома з ХУІІ ст. Спочатку ця рослина була садовою рослиною. Підказка: рослина однолітня, її висота сягає 3 м. Ця злакова і кормова культура має пряме відношення до села Білозір'я. Що це за рослина? (Демонстрація: кукурудза - «маїс». Так називається і українсько-американське підприємство в Білозір'ї, яке займається вирощуванням кукурудзи. В Америці маїс – головна продовольча культура. В перекладі з іспанської «хліб». З кукурудзи виготовляють папір, віскозу, лінолеум, виробляють масло, крохмаль і навіть спирт! У науковій медицині стовпчики використовують як кровоспинний, сечогінний, заспокійливий, протизапальний засіб. Ліки з кукурудзи розчиняють камені, очищають організм. Це зміцнювальний і жовчогінний засіб. А ще з кукурудзи виготовляють папір, віскозу, лінолеум, виробляють масло, крохмаль і навіть спирт!)

Вправа «Оплески». Тренер дякує учасникам за гру і пропонує оплесками подякувати один одному. Потім оплесками визначається краще запитання, кращий гравець.

3. Завершення роботи. Одержання зворотного зв'язку. Підсумки теми.

Мета: підвести підсумки тренінгу, з'ясувати, чи справдилися очікування учасників, оцінити зміну рівня інформованості учасників.

Вправа «Мозаїка». *Відеоряд.* Тренер показує світлини лікарських рослин, учасники тренінгу розповідають про їх лікарські властивості. Тренер демонструє у зворотному порядку відеоряд. Учасники розповідають, що нового дізналися про рослини нашої місцевості.

Запитання для обговорення: 1. Чи сподобалася вам гра-вікторина?

2. Чи дізналися ви щось нове про рослини нашої місцевості?

3. Як ви будете використовувати отриману інформацію?

Вправа: «Дерево підсумків». Тренер роздає присутнім стікери зеленого та жовтого кольорів і пропонує прикріпити зелені листочки на дерево підсумків, якщо їх очікування справдилися, а жовтого, якщо ні. Бажано, щоб учасники вказали, що і чому не сподобалося під час роботи групи, малих груп. Це допоможе тренеру у подальшій роботі.

Використана література

Баландин Б.Б. 1001 вопрос для очень умных (с подсказками для остальных). – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2003. - 480с.

Винник И.И. Зеленые рецепты. Домашний травник. Белая Церковь: Полиграфист, 1990. -31с.

Довженко А.Р. Здоров'я в ваших руках. – К.: Знання, 1990. -.48с.

Жадан Л.В. Коли скінчилися уроки. Альманах для вчителів та вихователів. - Олександрія: ТОВ “Допоможи дитині”, 2002. -126 с.

Левин Б.Е. «Что?Где?Когда?» для «чайников». – Донецк: Сталкер, 1999. -416с.

Лекарственные растения. Выпуск У. Набор открыток. М.: Изобразительное искусство, 1987. -32с.

Ленц Николаус. 1000 питань про все на світі Переклад з нім. – К.: Школа, 2002. -256с.

Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник/ Відп. ред.. А.М.Гродзінський. – К.: Голов. Ред. УРЕ, 1991. – 544 с.: іл..

Малахов Геннадий. Полная энциклопедия оздоровления. X: Клуб семейного досуга, 2009. -400с.

Новиков Е.А. Планета загадок. – Л.: Недра, 1974. -192с.

Пономаренко М.І. Основи здоров'я. Вірші, сценки, міні-вистави. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. -32 с.

Популярная медицинская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1968. -923с.

Энциклопедия лекарственных растений. М.: ЗАО «Издательский Дом Ридерз дайджест», 2004. -351с.

ДОБРО І ЗЛО

Розробка виховного заняття

Н.М.Степанова,
методист лабораторії
суспільно-гуманітарних
дисциплін ОПОПП
В.С.Кудін,
методист лабораторії
виховної роботи ОПОПП

Мета:

- ⇒ дати визначення поняттям „добро”, і „зло”;
- ⇒ розвивати в дітях бажання творити добро, радіти за інших, сприймати свій біль, як свій;
- ⇒ виховувати добре поважне ставлення до ближнього, оточуючого світу.

Обладнання:

- ☒ дидактичні картки із текстами „Загубилася”, „Святковий обід”, „Сьома дочка”;
- ☒ кольорові картки, маркери, фломастери, папір;
- ☒ фрагменти мультиплікаційних фільмів „Просто так”, „Крокодил Гена”, „Трансформери”, „Капитошка”; збірник класичної музики;
- ☒ Мішок з іграшками.

<i>№ з/п</i>	<i>Види роботи</i>	<i>Орієнтовна Тривалість</i>	<i>Ресурсне забезпечення</i>
1.	Вступ. Введення.	20 хв.	
1.1.	Вправа «Промінь сонця».	10 хв.	Бейджики, папір, різнокольорові фломастери
1.2.	Мозковий штурм «Морально-духовні категорії. Добро, Зло».	5 хв.	Ватман, маркери
1.3.	Теоретичний матеріал «Звертаючись до джерел»	5 хв.	Матеріал на слайді
2.	Основна частина.	1 год.25 хв.	
2.1.	Вправа «Визначення із скриньки»	10-15 хв.	Ручки, аркуші білого паперу, дидактичні картки із текстами „Загубилася”, „Святковий обід”, „Сьома дочка”
2.2.	Інформаційне повідомлення	10 – 15 хв.	Матеріал на слайді
2.3.	Вправа «Музичне лото»	15 - 20 хв.	Смужки кольорового паперу, аудіо ряд класичних музичних творів, магнітофон, аудіо касета
2.4.	Вправа «Дитячий кінозал»	20-25 хв.	Проектор, відео ряд мультфільмів, смужки кольорового паперу
2.5.	Вправа «А що в мішку?...»	10 хв.	Мішок з іграшками.
3.	Завершення роботи. Одержання зворотного зв'язку. Підсумки роботи на занятті	10 -15 хв.	

Загальний час роботи на занятті 1,5 – 2 год.

*Замість епіграфу:
„Добро все переможе”
(народна мудрість)
„Бути добрим до кожної травинки ніжної...”
(Є. Євтушенко)*

Вступне слово тренерів .

Попросили усіх зайняти місця в колі, зручно сісти.

Представили себе, коротко розповівши про власний досвід навчання.

Зазначимо, що метою заняття „Добро і Зло”, є теоретичне й практичне ознайомлення з матеріалом, використовуючи активні та інтерактивні технології навчання.

Наголосили на часових рамках роботи, відразу попередили учасників про намічений режим та необхідність бути присутніми від початку до кінця заняття.

1. Привітання.

Вправа „Промінь сонця”.

Хід вправи

Учасникам пропонується, сидячи в колі, подарувати і передати один одному промінчик сонця. Вправа починається від ведучого.

Час на виконання вправи 5-10 хв.

Методична скарбничка

Вправа „Промінь сонця” виконується із тією метою, щоб учасники зрозуміли, що не все, що їх оточує, можна взяти, обійняти, передати, хоча можна побачити і відчутти. Так, наприклад, як добро, зло, надія чи милосердя – ці етично-філософські категорії живуть у нашому житті, але стосуються більше духовної його сторони, а не лише матеріальної.

2. Морально-духовні категорії: добро і зло.

Вправа „Мозковий штурм”.

Хід вправи

Учасникам пропонується визначити філософські категорії: що таке добро? І що таке зло?

Час на виконання 5 хвилин.

Відповіді учасників записуються на ватмані (або дошці).

Робота тренера „Звертаючись до джерел”.

Теоретичний матеріал

Добро – це те, що бажається, хочеться, корисне, позиточне. Вигода, прибуток, перевага. Протистоїть злу, поганому.

Людській волі є властивим бажання добра, краси або правдивого щастя. Кожна людина гостро відчуває природне бажання добра, яке б зробило її правдиво щасливою.

Із цього приводу Святий Августин в своїх Сповідях писав: „Наше серце, Господи є невгамовним до часу коли воно знайде відпочинок у Тобі” (Книга 1. гол. 1).

Бажання добра, яке б зробило людину щасливою, не є чисто гіпотетичним бажанням, це вроджена основа в самій людській природі, а природа є постійною і стабільною, знаходиться в усіх людях, у різних місцях, за різних часів. Крім того, це бажання належить самій природі волі людини, яка є апетитивним членом, маючим універсальне добро за ціль.

Зло – погане, протилежність добру. Все, що викликає в нас незадоволення, огиду, або взагалі оцінюється нами негативно і протиставиться благу.

Розрізняють 4 види зла:

- *фізичне* – все, що заподіює страждання, наприклад, хвороба;
- *моральне* – порушення велінь етичного закону, викликає осуд;
- *соціальне* – невідповідність громадської і державної організації ідеї справедливості, наприклад, нерівномірний розподіл благ між людьми;
- *метафізичне* – недосконалість, витікає з природи буття взагалі і природи людини особливо.

Матеріал взято

<http://uk.wikipedia.org/wiki/>

Добро часто ототожнювали з духовним началом, а зло – з матеріальним, тілесним. Душа має божественне джерело, а тіло обтяжує душу різноманітними пристрастями. Тіло як матеріальне, речовинне має потяг до подібного собі – до матеріальних предметів (багатства, їжі, напоїв тощо), а душа – до нематеріальних явищ (ідей, істини). Пізнання розглядають при цьому як шлях до чеснот і протиставляють наживі й насолоді, хибному, порочному шляху (послідовним втіленням такого погляду на природу добра і зла є аскетизм).

„Людина, – за словами французького мислителя Жана-Поля Сартра (1905 – 1980), – спочатку існує, зустрічається, з’являється у світі і тільки опісля визначається”, тобто набуває сутності. Вона „є лише тим, що сама з себе робить”. Створюючи свою сутність, людина орієнтується на світ людської культури, зокрема й на ідею добра. Однак ця ідея адресується їй в неадекватній формі (як моральні вимоги), а тому є для неї логічно і психологічно недостовірною, непереконливою. Це спричинено тим, що моральні вимоги адресують людині у формі суджень, наприклад „говори правду, бо правда – добро”, „не будь егоїстом, бо егоїзм – зло” і т.д., а отже, апелюють до її розуму, логіки. Та, оскільки поняття „добро” і „зло” в системі буденної свідомості не визначені, то моральні судження не можна вважати психологічно достовірними, тим більше для людини, яка виходить із того, що буде „тим, що сама із себе зробить”.

Вправа „Визначення із скриньки”.

☞ Хід вправи

Учасники об'єднуються у 4 групи (тренер у довільній формі ставить різнокольоровими маркерами цятки на руках присутніх, а потім об'єднує „червоних”, „зелених”, „чорних”, і „синіх”. Також вправу можна провести традиційним способом, зробивши поділ за порами року, чи за порядковим номером).

Кожній групі роздається папір, маркери і пропонується намалювати „добро” і „зло”, пригадати казку (оповідання) та пісню (музичний твір), де б ці категорії згадувалися.

Час на виконання 10 – 15 хвилин.

Після роботи у групах учасники презентують свої напрацювання для всіх (час до 5 хв. на кожен групу).

Висновок.

Учасники кожної групи презентують свої напрацювання та роблять висновки щодо проведеної вправи.

3. Добро, добрий, доброчесність у дії

Вправа „Визначення із скриньки”.

☞ Хід вправи

Учасникам пропонується об'єднатися у групи і обговорити подані ситуації, а потім презентувати свої напрацювання.

Час на виконання вправи 10-15 хв.

Сьома дочка

Було у матері сім дочок. Ось поїхала мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулася додому аж через місяць.

Коли мати ввійшла до хати, дочка одна за одною стали говорити, як вони знудьгувалися за матір'ю.

- Я скучила за тобою, немов ластівка за сонячним промінням, – сказала перша дочка.
- Я ждала тебе, як суха земля жде краплину дощу, – промовила друга дочка.
- Я плакала за тобою, як маленьке пташеня плаче за пташкою, – сказала третя.
- Мені було тяжко без тебе, як бджолі без квітки, – щебетала четверта.
- Ти снилася мені, як троянді сниться краплина роси, – промовила п'ята.
- Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, – сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона роззула матусю і принесла їй води у ночвах – помити ноги.

Дайте відповідь на запитання:

- ? Чи траплялася подібна ситуація у вашому житті;
- ? Чия позиція вам найближча (мами, дочки);
- ? Як ви розумієте вираз: „Добро дієве, воно любить конкретні справи”.

Святковий обід

Ніна живе у великій родині. У неї мати, батько, два брати, дві сестри і бабуся. Ніна в родині найменша, їй восьмий рік. Бабуся найстарша: їй уже вісімдесят два. Коли сім'я обідає, в бабусі тремтять руки. Несе вона ложку до рота, ложка тремтить і з неї капає на стіл.

Незабаром у Ніни день народження. Мама сказала, що на її іменини буде в них святковий обід. На обід Ніна запросить своїх подруг. Ось і гості прийшли. Мама накриває стіл білою скатертиною. А Ніна думає: "Це ж і бабуся за стіл сяде. А в неї руки тремтять... Подруги сміятимуться. Розкажуть потім у школі, що у Ніниної бабусі руки тремтять".

Ніна тихенько й каже:

- Мамо, нехай бабуся з нами за стіл не сідає.
- Чого? – дивується мати.
- У неї руки тремтять. На стіл капає.

Мама зблідла. Не сказала ні слова, зняла зі столу білу скатертину й сховала її в шафу. Вона довго сиділа мовчки. А потім сказала: "Бабуся нездужає. Тому святкового обіду не буде. Вітаю тебе Ніно з днем народження. Мое тобі побажання: бути людиною".

Дайте відповідь на запитання:

- ? Чи траплялася подібна ситуація у вашому житті;
- ? Чия позиція вам найближча (мами, дочки);
- ? Як ви розумієте вираз: „Бути людиною”.

«Загубилася»

Маленька дівчинка приїхала з мамою у велике місто. Вони пішли на базар. Мамам вела доньку за руку. Дівчинка побачила щось цікаве. На radoшах заплескала у долоні. І загубилася у юрбі. Загубилася і заплакала:

- Мамо!... Де моя мама?

Люди оточили дівчинку і питають:

- Як тебе звуть, дівчинко?
- Оля.
- А маму як звуть? Скажи, ми її зараз знайдемо.
- маму звуть...мама...матуся.

Люди усміхнулися. І знову питають:

- Ну, скажи, які в твоєї мами очі: карі, сині, блакитні, сірі?
- Очі в неї... найдобріші...
- А коси? Які у мами коси –чорні, русі?
- Коси...найкрасивіші...

Люди знову усміхнулись. Питають:

- Ну скажи, які в неї руки? Може родимка у неї на руках є, згадай.
- Руки в неї...найласкавіші.

Пішли люди і оголосили по радіо: «Загубилася дівчина. У її мами найдобріші очі, найкрасивіші коси, найласкавіші в світі руки».

Дайте відповідь на запитання:

- ?** *А чому знайшлася мама?;*
- ?** *А як ви ставитися до своєї мами?;*
- ?** *Чи завжди ви слухаєте свою маму?.*

Робота тренера. Інформаційне повідомлення

Найкраще, що є в людини – це її душа. Душа – це сховище таємниць, почуттів, спогадів, усього доброго та злого, це внутрішній світ людини. Водночас як тіло старіє, хворіє і, нарешті, вмирає, душа живе... Її хвороби – це віруси ненависті, жорстокості й заздрощів. Душа може померти, коли тіло ще молоде, а може й навпаки, вічно жити й вічно бути юною.

Народна мудрість віддзеркалює істину. Народ ніколи не помиляється. Перед вами таблиця. На ній ви бачите слова, які мають різне значення:

- любити, сподіватися, шана, ненависть, байдужість, біль, зневага, повага, злагода, хороший, тривога, ніжність, сумний, хвороба, справедливість, війна, кров.

Завдання:

Час на виконання вправи 10-15 хв.

Знайдіть слова, які символізують Добро.

А тепер слова, які символізують Зло.

Ми зробили перший крок до визначення поняття «Добро»

Дайте відповіді на запитання:

1. Чи можна доторкнутися до Добра?;

2. Чи можна покуштувати?;

3. Чи можна понюхати?.

Отже це категорія не матеріальна, а духовна. Вона стоїть поряд з такими поняттями, як Душа, Дух.

4. Як же зрозуміти, що це – Добро?;

5. З чим воно асоціюється? З яким предметом Ви пов'язуєте поняття «Добро»/Сонце/;

6. Якщо Добро зобразити у вигляді музики, яка це буде музика? (весела, сумна, жанр);

7. Яким кольором Ви намалювали б Добро? /Світле/;

8. Що є протилежністю Добра?;

9. Чого більше у сучасному світі – Добра чи Зла?.

Вправа «Музичне лото»:

Хід вправи

Учасники отримують смужки кольорового паперу, для оцінювання музичних творів. Потім їм пропонується прослухати аудіо ряд класичних музичних творів. Після того, як прослуховування музики завершено, вони мають проранжувати кожну мелодію за певним кольором. Від найтеплішого до найхолоднішого. Учасники пояснюють, чому вони асоціювали музичний твір з тим чи іншим кольором.

Час на виконання вправи 15-20 хв.

Вправа «Дитячий кінозал»:

Хід вправи

Учасникам пропонується переглянути відео ряд дитячих мультфільмів. Після цього вони мають проранжувати за кольором чи сподобався чи не сподобався мультфільм. Учасники діляться своїми емоціями після перегляду мультфільмів. Тренери звертають увагу на те, що діти переглядають мультфільми, в основному, самостійно, а тому дорослі мають цікавитись тим, що саме дивляться діти по телебаченню. Учасники пояснюють, чому вони асоціювали мультфільм з тим чи іншим кольором.

Час на виконання вправи 20-25 хв.

Вправа «А що в мішку?... »:

Хід вправи

Учасникам заняття пропонується витягти будь-який предмет із мішка, не дивлячись, що саме він витягне. Метою цієї вправи є те, що учасник має провести ще й асоціацію на дотик. Потім кожний учасник ділиться з колегами своїми відчуттями.

Час на виконання вправи 10 хв.

Дайте відповіді на запитання:

- ? Що Вам дало виконання цих вправ?;
- ? Які органи чуття були задіяні при виконанні вправ?;
- ? Чи цікава дана форма роботи? Чим?.

Висновок

Учасники діляться своїми враженнями від заняття.

Тренери: Наша розмова не закінчується. Якщо ми, ніби за цеглинкою цеглинку, будуватимемо духовне спілкування, виховуватимемо в собі моральні цінності, то в майбутньому матимемо витвір мистецтва – Храм людської душі.

Людина – найвища цінність

Розробка заняття

Н.І.Бойко,

методист Городищенського РБДЮ

Мета: розкрити учням найвищу цінність суспільства – цінність самої людини. Виявити ступінь розуміння дітьми власної цінності, усвідомлення унікальності свого «Я», викликати у дітей прагнення цінувати один одного, потребу в іншій людині.

Спонукаючи дитину до роздумів про унікальність та цінність людей, свою власну; створити ситуації, у яких дитина зміцніла б у думці про рівноцінність інших людей і відчула би близькість з однокласниками.

Вчити висловлювати побажання, проявляти доброзичливість, приязнь у ставленні до однолітків, уміння бачити добре, позитивне в кожній людині.

Хід заняття

Індивідуальне привітання учнів (можна провести у вигляді гри «Комплімент» або з м'ячем, передаючи його зі словами привітання тому, з ким хочеш привітатися, і висловити побажання).

1. *Вступне слово вчителя.*

Читання уривка з вірша В. Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина...»

- Що означає вислів «бути людиною»?
- Чи всі ми, люди, однакові? Чому?

2. *Виконання завдань*

А. Визначте етимологію (походження) свого імені.

- Як звуть кожного з вас?
- Що означає твоє ім'я?
- Чи є діти, в яких однакові імена?
- Придивіться, чи однакові в них зовнішність, риси характеру, звички? Що ви помітили?

Б. Подивіться один на одного, на себе в дзеркало, на сусіда по парті.
(Висновок про унікальність портрета (зовнішності) кожної людини.)

В. Спробуємо дізнатися разом, чим кожен із нас відрізняється від іншого.

А) Порівняння ваги, зросту.

Б) Порівняння почерку:

- Напишіть, як вас звать, якесь речення. А тепер аркуші перемішаємо.

Спробуйте знайти свій аркуш.

- Що допомогло вам це зробити?

Г. Гра «Впізнай голос».

Обирається ведучий, якому зав'язують очі. Діти (3 – 5 осіб) підходять до нього, доторкаються до спини і говорять щось приємне (або називають його ласкаво). Ведучий має вгадати, чий голос, і сказати, хто до нього доторкнувся.

- Як ти здогадався, хто до тебе доторкнувся?

Д. Розповідь на уяву (або загадування бажань кожним).

- Уявіть собі чарівну Країну Доброти. Спробуйте розповісти, які в ній люди мешкають, як вони поведуться, яких правил у житті завжди дотримуються... Розповідь можна почати словами: «Якби я був чарівником, то я б ...»

3. Бесіда з учнями.

- Чи хотіли б ви жити на безлюдному острові і як довго? (Заслуховуються відповіді учнів, у яких вони визначають для себе значущість інших людей.)

4. Розігрування етюду за фразами: « Хотів би, щоб тут нікого не було»,
«Хотілося б , щоб тут було якомога більше людей».

Умови гри: у тій чи іншій ситуації можна скористатися лише однією з фраз, яка, на думку учнів, найбільш оптимальна.

Приблизні ситуації:

- коли ти приступаєш до виконання відповідальної роботи, завдання;
- коли з тобою відбуваються якісь неприємності (погані оцінки, зауваження вчителя, сварка з рідними тощо);
- коли в тебе трапилась якась радісна подія;
- коли тебе образили в класі тощо.

5. Гра «Коли ми разом».

Усі беруться за руки, стають у коло. Кожен, торкаючись долонею сусіда, висловлює побажання для інших і для себе особисто. Можна розпочати з учителя (або когось, кого діти вибрали ведучим). Діти можуть передавати один одному «ключ довіри» (вирізаний з картону), доки він знову не повернеться до ведучого.

Усі знову беруться за руки, окреслюючи коло і місце кожного. Учитель (ведучий) каже: «Уявіть собі, що трапиться, якщо ми виключимо когось із кола?

Так, навіть без одного з нас не буде вже нашого кола. Давайте дорожити один одним».

Гра може закінчуватися виконанням пісні про дружбу.

6. Підсумкова бесіда.

- Як ви розумієте вислів: «Я – не ти, а ти – не я»? (пригадайте усі завдання , які ми сьогодні виконували).
- Що сталося б , якби всі ми були однакові, схожу?
- Як треба ставитись один до одного ? Чому?

Продовжіть речення: «Я особливий (або цінний) для (кого? Чого?)...; Кожен із нас – цінність для (кого? Чого?)».

(Варіанти відповідей: для себе, батьків, оточуючих, країни, планети).

7. Підсумок заняття.

Чужого горя не буває Розробка заняття

Т.П.Олійниченко,
методист Маньківського РЦДЮТ

Мета: формувати світогляд учнів, виховувати у них почуття гуманності, милосердя, розуміння людських проблем, культу вати у них почуття чуйності, доброти, милосердя, поваги до своїх батьків, старших людей; викликати у дітей співчутливе ставлення до знедолених, немічних, старих, прийти їм на допомогу.

Обладнання: фліп-чарт,, плакати «Наші правила», «Наші очікування», фломастери, маркери, ручки, папір А3,А4, стікери, скотч, ножиці.

Тривалість: 1,5 год.

Структура заняття

№ з/п	Види роботи	Орієнтовна тривалість	Ресурсне забезпечення
1.1.	Привітання «Це класно!»	5 хв.	
1.2.	Вправа «Правила»	5 хв.	Плакат «Наші правила»
2.1.	Вступна бесіда	5 хв.	
2.2.	Вправа «Ромашка» (очікування)	5хв.	Плакат «Наші очікування», кольорові пелюстки (стікери), жовта серединка квітки, ручки.
2.3	Вправа «Милосердя»	10 хв.	Маркер, папір.
2.4.	Вправа «Розв'язи проблемну ситуацію»	Підготовка – 10 хв. Демонстрація – 5 хв.	Картки «Ситуації»
2.5.	Вправа «Допомагаємо людям»	20 хв.	

2.6.	Вправа «Скринька порад»	30 хв.	Маркери, папір, фліп - чарт
3.1.	Вправа «Віночок ромашок»	10 хв.	Квіточки, фломастери
3.2	Заключне слово тренера.	5 хв.	

I. Вступна частина.

1.1 Привітання. Права «Це класно!»

Мета: розширити інформацію про учасників, підвищити рівень згуртованості групи.

Хід вправи

Учасники групи сідають у коло. Тренер пропонує дітям назвати своє ім'я і одним словом сказати про своє відношення до літніх людей, немічних, знедолених(наприклад, «Я – Марійка, поважаю свою стареньку бабусю і допомагаю їй по господарству», «Я-Андрійко, слухаю своїх батьків і завжди виконую всі їх прохання»).

У відповідь на кожну фразу всі учасники вигукують: «Це класно!» і водночас підіймають вгору великий палець.

Після закінчення вправи відбувається обговорення.

Запитання для обговорення:

- Що ви відчули в ході виконання цієї вправи?
- Чи легко вам було пригадати свої добрі справи?

1.2. Вправа «Правила».

Мета: сприяти створенню атмосфери довіри та доброзичливості для конструктивної роботи; виконання правил для досягнення мети і завдань тренінгу.

Хід вправи

Тренер просить учасників записати на плакаті « Наші правила», правила за якими можна працювати ефективно і комфортно. По черзі учасники підходять і записують правила. Плакат залишається на дошці до кінця тренінгу, щоб учасники могли звертатися до встановлених правил.

Обговорюється необхідність і корисність кожного правила.

II. Основна частина.

2.1. Вступна бесіда.

Тренер. Бути милосердним, добрим по відношенню до людей – притаманне не всім. Милосердною людиною називають людину, готову прийти

на допомогу іншим, сповнену доброти та чуйності. Це прояв нашої душі. Приміром, у християнському віровченні обов'язком кожної людини визначено такі мило сердечні вчинки: голодного нагодувати; спраглого напоїти; нагого одягнути; подорожнього в дім прийняти; недужого та ув'язненого відвідати; померлого поховати.

Діти, сьогодні на уроці ми поговоримо про поняття «милосердя». Навчимося розрізняти вчинки людей та бути безкорисливими, небайдужими до чужого болю та суму. Отже, тема нашого заняття «Чужого горя не буває» (тема записана на дошці).

2.2. Вправа «Ромашка» (очікування).

Мета: навчити учасників визначати власні очікування і мету заняття.

Хід вправи

Кожен учасник отримує кольорову пелюстку. Завдання:

1. Написати на пелюстці по одному очікуванні від заняття.
2. Прикріпити пелюстку до серединки ромашки, щоб утворилася квітка.
3. Озвучити написане.

Тренер :

- Про що говорить наша квіточка?
(учасники відповідають)

2.3 Вправа «Милосердя».

Тренер просить учасників добрати синоніми до слова «милосердя». (записуються маркером на ватмані або крейдою на дошці.)

- Благородність.
- Добродушність.
- Доброзичливість.
- Доброчинність.
- Людяність.
- Співпереживання.
- Співчуття.
- Чуйність.

Обґрунтовується поняття слова «милосердя».

2.4. Вправа «Розв'язи проблемну ситуацію».

Мета : зорієнтувати підлітків на пошуки способів розв'язання завдань, уміння приймати нестандартні рішення.

Хід вправи

Тренер об'єднує учасників на три підгрупи. Попередньо уточнюється поставлене завдання. Кожна група отримує ситуацію, потрібно:

- Першій групі вийти з ситуації, як байдужій людині.
- Другій групі - як людині яка співчуває.

Третій групі – як людині, яка діє.

Ситуація 1.

Ви їдете у переповненому громадському транспорті. Раптом помічаєте, що у жінки, яка стоїть поруч, із сумки витягли гаманець. Вона нічого не відчула, і ніхто, крім вас, цього не помітив. Як вчинить в даній ситуації байдужа людина. Програйте дану ситуацію в ролях.

Ситуація 2.

Вранці у годину пік щільний натовп людей направився до вагонів електропотягу. Раптом один із пасажирів, який пробирався до дверей, упав на пероні, мабуть, ударився головою об асфальт. Ваші дії, як людини, яка співчуває. Програти дану ситуацію в ролях.

Ситуація 3.

У дворі будинку, де ви проходили, зібрався гурт людей. Усі вони дивилися на дерево, на якому сиділо маленьке кошенятко і жалібно м'явало. Ваші дії, як людини, яка допоможе тваринці. Програти дану ситуацію в ролях. Обговорення дій та участь людей в вирішенні даних ситуацій.

2.5. Вправа «Допомагаємо людям».

Мета : навчити гуртківців віно діяти в конкретних складних ситуаціях.

Хід вправи

Тренер об'єднує учасників в трійки. Кожен гравець визначає свою роль. Перший гравець відіграє роль сліпої людини, яка, однак, чує і розмовляє. Другий – глуху, яка бачить і рухається. Третій зображає людину, яка не рухається й не говорить, але бачить і чує.

Тренер повідомляє завдання: трійка повинна виробити загальне рішення, наприклад, домовитися про час і місце зустрічі, про список необхідних продуктів харчування тощо. Як зможуть це зробити гравці - визначить інша команда. (для повноти відчуттів запропоновано учасникам зав'язати очі, затулити вуха, прив'язати себе до стола і т.ін.).

Після закінчення вправи аналізується виконання вправи та скільки часу знадобилося трійкам на вироблення загального рішення. Які відчуття випробовує людина, обділена певними можливостями? Як можна допомогти цим людям?

2.6. Вправа «Скринька порад».

Мета : навчити учасників тренінгу виявляти проблеми в стосунках між людьми, визначити правила взаємної підтримки, милосердя в житті.

Хід вправи

Тренер пропонує прописати актуальні правила стосунків між людьми. Правила записуються і коментуються.

Тренер пропонує записати і запам'ятати заповіді Володимира Маномеха.

1. Не забувайте убогих, а як можете, по силі годуйте їх і подавайте сиротам.
2. Старших шануйте, як батьків, а молодих, як братів.
3. Хоч би куди прийшли, хоч би де зупинилися, напійте і нагодуйте нужденного.
4. Найбільше шануйте гостя, звідки б до вас не прийшов: простий чи знатний, чи посол; якщо не можете пошанувати його дарунком, то пригостіть їжею і питвом, бо він, мандруючи далі, прославить вас у всіх землях доброю чи злою людиною.
5. Не проминіть ніколи людину, не привітавши її, і добре слово їй мовте.

III. Підсумок.

3.1. Вправа «Віночок ромашок».

Мета: навчити учасників робити висновки, підбивати підсумки на основі очікувань.

Хід вправи

- a. На одержаних квіточках записати свої враження від заняття.
- b. Висловити ці враження усно.
- c. Прикріпити квіточки вгорі над ромашкою сподівань, щоб утворився віночок успіху.

3.2. Заключне слово тренера « Все залежить від тебе».

Тренер.

З давних – давен гарні стосунки між людьми, взаємна підтримка, милосердя були основними в житті. Сьогодні в Україні проживає 2 мільйони самотніх людей, 15 тисяч у будинках для немічних, у злиднях живе 1 мільйон 150 тисяч, багато безпритульних, у яких немає даху над головою. Усі вони потребують нашої уваги, теплого слова, нашої допомоги, підтримки. Хочу закінчити наш урок словами Вільсон Вудро : «Турбота про інших людей – основний обов'язок у житті кожного». Все залежить від тебе! Дякую за роботу!

Оплесками учасники тренінгу дякують за роботу собі та іншим.

Виховання толерантності у дітей та підлітків у позашкільному навчальному закладі Розробка тренінгу

**О.В.Юрченко, Л.І. Прудка,
методисти Черкаського міського ЦДЮТ**

Ігрові тренінги

Цікавий варіант ігрового тренінгу, запропонований С.В. Бобиною, являє собою взаємозалежну, поступальну серію ігрових занять, побудовану відповідно до основ групової ігротерапії:

- Зміст тренінгів спрямований на допомогу дітям у самопізнанні, на формування, розкриття й розвиток власного потенціалу, на підтримку толерантності до свого "Я" і до інших людей, до іншої субкультури;
- Чергування складних серйозних розмов з іграми, вправами;
- Заняття повинні приносити радість дітям і дорослим.

Представлена система тренінгів може виступати як форма виховної роботи, спрямована на формування толерантності в дітей. Дану форму роботи має право проводити керівник гуртка, але враховуючи такі вимоги:

- ✓ добровільне включення в тренінг кожної дитини на основі знань про структуру й особливості його особистості;
- ✓ конфіденційність: усе, що відбувається й говорить на занятті, не виноситься на обговорення за межі групи;
- ✓ забезпечення фізичної й психічної безпеки учасників групи: відсутність агресії й насильства в процесі тренінгу й після нього;
- ✓ рефлексивність: наприкінці заняття підбиття підсумків, обмін думками, враженнями, почуттями.

Структура ігрового тренінгу

- розминка (вправи, що набудовують дітей на ігрову взаємодію);
- основний зміст заняття (вправи, гри, що допомагають засвоїти головну тему, відпрацювати необхідні навички);
- рефлексія.

Місце проведення заняття: простора для вільного групового переміщення кімната, з необхідними атрибутами.

Заняття 1. "Це я!"

Мета: допомога кожній дитині в процесі самоідентифікації

Хід заняття

1. Розминка.

Вправа "Шеренга"

Учасники стоять по двоє спинами одне до одного, утворюючи шеренгу. Завдання ведучого - пробитися крізь шеренгу. Ведучим має побувати кожен.

Вправа "Реакція"

Інструкція: "Зараз ми будемо ходити по кімнаті й реагувати на її зміни. Причому ви повинні відреагувати так, як ви, звичайно, дієте в подібних

ситуаціях; так, щоб ми вас упізнали. Уся кімната залита яскравим жовтогарячим світлом, світло всюди - на стінах, на підлозі. А зараз у кімнату заходить страшний, жахливий Франкенштейн. Наступає темрява. Раптом жахи зникають, крізь вікно пробивається проміннячко світла, поступово стає світліше, але ви зауважуєте, що кімната наповнена жуйкою, липкою, солодкою. Ви пробираетесь крізь неї. А тепер пішов сірий дощ. Усе навколо змокріло й сумним".

Вправа "Шикуння"

1-й варіант. Учасники шикуються за зростом, починаючи з найвищого

2-й варіант. За кілька секунд учасники вибудовуються за кольором очей, починаючи з найтемніших.

Обидва варіанти вимагають від учасників узгодженості дій.

Вправа "Я - хороший, ти - хороший"

Діти стоять або сидять у колі, у ведучого в руці м'яч. Ведучий підкидає м'яч угору й називає свою позитивну якість, що починається на першу букву імені. Потім кидає м'яч іншому й називає позитивну рису цієї людини, що починається на першу букву її імені. М'яч повинен побувати в усіх.

2. Основний зміст

Вправа "Хто я?"

Учасникам пропонується подумки задати собі питання "Хто я?" і із запропонованих картинок і вирізок створити колаж, що відповідає на це питання.

Вправа "Чарівна крамниця"

Учасники можуть зосередитися на уявленні про себе, свої особливості й на їхньому аналізі зрозуміти, що б їм хотілося змінити собі. Вправа дозволяє дійти висновку: за придбане завжди доводиться платити.

Інструкція: "Я пропоную вам зазирнути у себе. Влаштовуйтеся зручніше. Кілька раз глибоко вдихніть і видихніть, повністю розслабтеся. Уявіть, що ви йдете по вузькій стежці через ліс. Уявіть природу навколо вас. Озирніться навколо. Світло чи сутінки у вашому лісі? Що ви чуєте? Які запахи відчуваєте? Раптом перед вами виникає стежина й виводить вас до якогось старого будинку. Вам стає цікаво, і ви заходите усередину. Бачите полиці, ящики. Усюди банки, якісь посудини, коробки. Це стара крамниця, причому чарівна. Тепер уявіть собі, що я - продавець із цієї крамниці. Ласкаво просимо! Тут ви можете придбати що-небудь, але не речі, а риси характеру, здібності - усе, що побажаєте. Але є одне правило: за кожен здібність, бажання ви маєте віддати що-небудь (іншу якість) або від чогось відмовитися. Той, хто побажає скористатися чарівною крамницею, може підійти до мене й сказати, чого він прагне. Я поставлю запитання: "Що ти віддаси за це?" Він має вирішити, що це буде. Обмін відбудеться, якщо хтось із групи захоче придбати цю якість, здатність, або, якщо мені, хазяїнові крамниці, цей обмін здасться рівноцінним.

Через певний час до мене підійде наступний учасник.

Наприкінці ми обговоримо, що кожний з нас пережив".

Рефлексія:

✓ Що ви почували в процесі гри?

- ✓ Що нового про себе довідалися?

Заняття 2. "Мій внутрішній світ"

Мета: допомога дітям в осмисленні свого внутрішнього світу.

Хід заняття

1. Розминка.

Вправа "Прогноз погоди"

"Візьміть аркуш паперу й олівець і намалуйте картинку, яка буде відповідати вашому сьогоднішньому настрою".

Вправа "Я люблю..."

Учасники сидять в колі. Ведучий виходить із кімнати. Один бажаний виголошує фразу "Я люблю..." і далі називає те, що любить робити: "Я люблю, грати у футбол". Ведучий заходить у кімнату. Педагог просить ведучого відгадати, хто б із присутніх міг заявити: "Я люблю відіграти у футбол". У ведучого для відгадки 3 спроби. Кожен має бути ведучим.

2. Основний зміст

Вправа "Ніхто не знає..."

Учасники кидають один одному м'яч зі словами: "Ніхто з вас не знає, що я (або в мене)..."

Вправа "Давайте встанемо"

Учасники сидять у колі. Дорослий просить устати тих, хто має які-небудь якості або здатності (наприклад: устаньте ті, хто грає в шахи; ті, хто допомагає мамі...).

Вправа "Акустика"

Учасники мовчачи сидять у колі. Закривши ока; вони спочатку зосереджують увагу на звук, що доносяться ззовні - з коридору, з вулиці. Через 1-2 хвилини дорослий запитує, що вони чули. Потім на 1-2 хвилини знову закривають ока й зосереджують увагу на звуках усередині кімнати. Через 1-2 хвилини дорослий знову запитує про те, що вони почули. Потім на 1-2 хвилини діти закривають очі й прислухаються до свого внутрішнього стану й знову аналізують почуте.

Рефлексія:

- ✓ Чи легко було проникнути у свій внутрішній світ?
- ✓ У світ іншого?
- ✓ Як змінилося ваше ставлення до свого "Я" у ході тренінгу?

Заняття 3. "Гармонія із собою"

Мета: розвиток навичок самоаналізу.

Хід заняття

1. Розминка.

Вправа "Вітання в танці"

Під спокійну танцювальну музику діти пересуваються по кімнаті, можливе виконання елементів танцю. Коли музика закінчується, діти зупиняються й вітають тієї людину, поруч із яким виявилися. Причому

необхідно не тільки привітатися, але й сказати кілька добрих слів на адресу цієї людини. Гра повторюється кілька разів.

Вправа "Послухаємо, тишу"

По першому сигналу дорослого діти починають бігати, кричати, тупотіти, стрибати, верещати і т.д. По другому сигналу дорослого діти швидко сідають на стільці й прислухаються до того, що відбувається навколо. Потім вони по колу розповідають, які звуки почули.

Вправа "Рюкзачок успіху"

Дорослий пояснює дітям, що для того, щоб у житті добитися успіху, потрібно вміти, насамперед правильно спілкуватися з людьми. Але це дуже складно. Спілкування з іншими людьми вимагає наявності в людини різних якостей.

Педагог пропонує дітям зібрати "рюкзачок успіху". Для цього кожна дитина на окремому листочку записує дві якості: перше допомагає дитині добитися успіху в спілкуванні, а друге - заважає. Потім усі листочки підписуються й збираються в один яскравий рюкзачок. Далі робота може проходити по одному з варіантів.

I варіант - педагог по одному листочку дістає з рюкзака, зараховує написане, і діти визначають "власника" цих якостей;

II варіант, - рюкзачок відкривається через невеликий відрізок часу, і відбувається аналіз змін у кожній дитині: чи залишилися гарні якості, чи змогла дитина позбутися поганих.

2. Основний зміст.

Вправа "Автобіографія"

Діти приносять на заняття тонкий альбом малювання. Педагог пропонує кожному створити в цьому альбомі автобіографію. Для цього діти можуть намалювати в альбомі улюблені ігри, іграшки, своє улюблене заняття, свою квартиру, вклеїти свої дитячі фотографії, написати свою улюблену пісню, перелічити кращі риси своєї особистості й т. Дана вправа може бути задана додому раніше, і на цій занятті відбувається лише обговорення автобіографій, що вийшли.

Вправа "Скульптура"

Діти поєднуються в пари. У кожній один - скульптор, іншої - глина. Необхідно зліпити із глини скульптуру за завданням:

- ✓ людина, яка поважає себе;
- ✓ людина, яка незадоволена себе;
- ✓ людина, яка ніщо не боїться;
- ✓ людина, яка спілкується з іншими;
- ✓ людина, яка осмислює свою поведінку.

Потім учасники обмінюються ролями.

Вправа "Асоціація"

Учасникам тренінгу необхідно намалювати асоціативну картинку.
Тема: "Толерантність до себе".

Вправа "Лист далекому собі"

Учасникам пропонується написати лист, який відкриє кожний з них тільки через багато років, коли стане дорослим.

План листа:

- ✓ Вітання;
- ✓ розповідь про захоплення, інтереси;
- ✓ опис себе в сьогодні;
- ✓ опис-уява себе в майбутньому;
- ✓ ціль життя в сьогодні.
- ✓

Вправа "Групова аплікація "Павич"

Дітям запропонуєте створити загальну аплікацію "Павич". Сам павич намальований заздалегідь на окремому аркуші, а діти вирізують пір'я. Для цього надається кольоровий папір, можна використовувати яскраві обгортки від шоколаду т.п. Пір'я могло бути будь-якого розміру й форми. При цьому говориться, що кожне перо повинне символізувати яка-небудь якість, здатність, яку в собі цінуєш, любиш. Ця якість записується на перо. Кожний учасник може вирізати скільки завгодно пір'я. Усе пір'я розкладалося ведучим на великому аркуші паперу так, щоб вийшов хвіст павича, потім до пір'я приклеюється сам павич. Кожний учасник може подивитися, які якості зображені всіма учасниками. Колективна аплікація павича допомагає дітям відчувати свою цінність, сприяє зімкненню, дозволяє оцінити якості своєї особистості й сформувані необхідні.

Рефлексія:

- ✓ Що ви почували в ході заняття?
- ✓ Чи легко було говорити про свої позитивні риси й недоліки?
- ✓ Що означає «бути в гармонії з собою»?
- ✓ Від чого залежить ця гармонія?

Інноваційні підходи до реалізації ігрових програм

Т.С.ЛЕВЧЕНКО,
_культурний організатор Центру дитячої
та юнацької творчості м. Черкас

Одним з елементів, які допомагають дітям розвиватися є гра. Гра – один з тих видів дитячої діяльності, яка використовується дорослими в цілях виховання дітей, навчаючи їх різних дій з предметами, способів і засобів спілкування. У грі дитина розвивається як особа, у неї формуються ті сторони психіки, від яких надалі залежатимуть успішність навчальної і трудової діяльності, стосунки з людьми. Доведено, що в грі діти отримують перший досвід колективного мислення. Учені вважають, що дитячі ігри стихійно, але закономірно виникли як віддзеркалення трудової і суспільної діяльності дорослих людей. Проте відомо, що вміння грати виникає не шляхом

автоматичного перенесення в гру засвоєного в повсякденному житті. Потрібно залучати дітей до гри. І від того, який зміст вкладатиметься дорослими у пропонованих дітям іграх, залежить успіх передачі суспільством своєї культури підростаючому поколінню. У грі відбувається формування сприйняття, мислення, пам'яті, мови – тих фундаментальних психічних процесів, без достатнього розвитку яких не можна говорити про виховання гармонійної особи. Важливим моментом є встановлення спадкоємності змісту поза ігровим досвідом і грою. Мовиться не про копіювання в грі реальних наочних дій, а про їх осмислення і перенесення в гру. Більш узагальнена ігрова дія переводить саму гру на якісно нову інтелектуальну основу. Гра дитини насичена найрізноманітнішими емоціями, здивуваннями, хвилюваннями, радістю, захопленням.

Гра – основа дозвілля, потреба дитини, можливість творчого вираження, вона сприяє розвитку розумово-емоційної активності, тренує пам'ять, розвиває практичні вміння й навички. І є чарівним ключем, що відкриває двері у нове.

Ігри розвивають ініціативу і волю дитини, учать дітей жити і працювати в колективі, зважати на інтереси товаришів, приходити їм на допомогу, привчають до дисципліни, дотримання встановлених правил. Захоплені живою, емоційною грою, діти легше засвоюють і здобувають різні корисні навички і знання, вони розвиваються також і фізично: стають моторнішими, витривалішими, спритнішими.

Завдяки своїй різноманітності ігри посідають чільне місце у виховній роботі, знаходять широке застосування у школі та позашкільних установах. Ігрова програма допомагає дорослому активізувати дитину, вона близька і зрозуміла дітям, у ній дивний перехід від реальності до казки, мрії, ролі, а це дає можливість упровадженню нових технологій, експерименту. Вона стає невід'ємним компонентом шкільної педагогіки, це синтез гри, гумору, пісні, науки.

Враховуючи все вищезазначене, мною розроблені та проводяться наступні інноваційні програми:

- **“Весела Одісея”** – актуальність цієї ігрової програми полягає в тому, що вона дає можливість засвоїти навчальний матеріал та покращити свої знання з таких предметів, як природознавство, географія, література, математика, а також розвиває інтелектуальні здібності учнів. Завдяки спортивним елементам гри діти отримують фізичне задоволення, поліпшують фізичні навички.

Інновація ігрової програми полягає у тому, що це гра нового типу. Діти розвивають не тільки інтелектуальні знання, фізичні якості, а й вирушають у веселу подорож на уявному потязі по станціях, кожна з яких відображає навчальну дисципліну.

- **“Веселі перерви”** – це комплекс рухливих ігор, котрі дозволяють дітям відпочити від занять та поліпшити свій фізичний стан і емоційний настрій. Дана програма включає в себе наступні ігри: настільні, естафети, спортивні конкурси, масові ігри і т.п.

- **“Весела карусель”** – це ігрова програма для дітей молодшого шкільного віку. Завдяки веселим естафетам діти навчаються кмітливості, волі до перемоги, наполегливості, покращують свій емоційний настрій. У грі беруть участь дві команди, які складаються з шести чоловік. Кожна команда повинна мати капітана, свою назву і девіз. Для вболівальників проводиться конкурс загадок.

- Проводяться масові **ігрові програми серед дітей-інвалідів** до Дня Знань, Дня Святого Валентина, Дня інвалідів, 8 березня та Нового Року. Завдяки іграм діти відволікаються від свого пригніченого душевного стану і дивляться на світ “іншими очима”. Вони покращують свій емоційний та духовний стан, відчувають підтримку та турботу.

- **“Козацькі забави”** – спортивно-пізнавальна гра розрахована для дітей молодшого шкільного віку. Метою цієї гри є збагатити знання з історії України та літератури про становлення Запорізької Січі, розвивати кмітливість, волю до перемоги, виховувати патріотичність, почуття дружби та колективізму. У спортивних конкурсах сприяти фізичному розвитку дітей і популяризації спорту в дитячих колективах.

Козацькі забави **(спортивно - пізнавальна гра)**

Завдання: Завдяки фізичним вправам та веселим естафетам навчити дітей кмітливості, волі до перемоги, наполегливості та загартованості. Покращити емоційний настрій дітей та зацікавити їх до занять спортом.

Умови гри: Команди складаються з 10 дітей (5 хлопчиків та 5 дівчаток). Кожна з команд повинна мати капітана, свою назву, девіз, емблему.

Обладнання: Кеглі – 12 шт., обручі – 2 шт., тарілки – 2 шт., дощечки – 4 шт., віршовочка – 2 шт., відра – 2 шт., гирі – 2 шт., бутылочки – 2 шт., миска – 1 шт., вилки – 20 шт..

Критерії оцінювання: Гра командна, де кожний учасник бере участь і може набрати певну кількість балів (медалей за козацькою символікою). У кінці гри, команда, яка набере найбільшу кількість медалей - переможець, отримує призи.

Ведуча: Козак – герой народу України
Козакувати – справа не проста
Коли державу побудуємо з країни
Красою засяє слава золота.

Слово “козак” запозичено з турецької мови, що означає стрілець, солдат. Саме такими були перші козаки, що селились на берегах Дніпра та його притоках. А ще слово “козак” означає вільна людина. Ось і ми зустрілись в цьому залі, щоб згадати минуле наших козаків і дізнаємось, що і серед вас є такі справжні козаки. Тому перший конкурс буде на швидкість.

Конкурс “Крос з м’ячем”

Учасники отримують по м’ячу. Кожний кладе свій м’яч перед першою перешкодою. Гравець повинен провести його до кінця доріжки і віддати його наступному учаснику. Переможе той, хто виконає завдання першим.

Ведуча: Наші козаки були не тільки швидкими, а й сильними, тому наступний конкурс “Віджимання від підлоги”, “Віджимання гирі”. Молодці! Сильніший отримає медаль.

Як відомо, першими козаками були запорожці, які поселились на дніпровських островах. Тому і ми з вами повинні потрапити до Дніпра, але долаючи перешкоду.

Конкурс “Перейти болото”

Перші учасники отримують по дві дощечки, кладуть на підлогу, стаючи на них, передвигаються вперед і назад до своєї команди. Цю перешкоду долає кожен наступний учасник. Команда, яка виконає завдання першою – переможець, отримує медаль.

Конкурс “Приготування їжі в бою” (гаряча сковорода)

Перший учасник отримує сковороду з м’ячем, добігає до фініша, повертається і передає наступному учаснику. Хто швидше виконає – отримає медаль.

Ведуча: Ви добре справились з цим завданням. Їжу приготували, то ж будемо споживати.

Конкурс “Хто швидше з’їсть вареники”

З команди виходять по одному гравцю і по сигналу розпочинають конкурс. Хто швидше виконає, той переможець. Як відомо, козаки варили смачний узвар. *Конкурс “П’єм узвар”*.

Ведуча: Ну що ж, конкурси поки що закінчилися і ми дізнаємось як ви знаєте історію українського козацтва, традиції, звичаї, їх життя.

Козацька вікторина

1. Як козаки голили собі голову? (Залишався чуб на “оселедець”).
2. Який одяг носили? (Шапка з китицею, шаровари, барвистий пояс).
3. Яку козаки носили зброю? (шаблі, пістолі, списи).
4. Яким чином козаки повідомляли на далеку відстань про небезпеку? (Запалювали смоляні бочки).
5. Для чого козаки виполювали в степу високу траву? (Щоб не було де ховатися татарину).
6. Як називався козацький ватажок? (отоман, кошовий).
7. Назвіть відомих вам гетьманів України? (Б.Хмельницький, Байда Вишневецький, Самійло Кішка, Сагайдачний, Дорошенко, Мазепа).
8. На яких музичних інструментах грали запорожці? (Скрипка, цимбали, сопілка).
9. Як називалось приміщення де жили козаки? (Курінь).
10. Назвіть козацькі страви (борщ, куліш, вареники, калачі, млинці, пампушки).
11. Яку річку поважали козаки? (Дніпро)

12. Без чого не може обійтись козак? (Без люльки).

Команда за правильні відповіді отримує медалі.

Ведуча: Як відомо не кожний бажаючий міг стати козаком. Справжнім козаком можна було стати при умові, якщо пройти нелегку школу навчання і суворі іспити. Тому і ви повинні здолати певні труднощі. Конкурс “Втеча з полону” (путані ноги). Молодці! Ви здолали труднощі, а зараз потрібно донести лист гетьману.

Конкурс “Донесення листа Гетьману”

Кожен учасник, долаючи перешкоди (пройти через обручі), доносить листа. Команда, яка швидше виконає – переможець.

Ведуча: Як відомо, козаки були не тільки справжніми воїнами, але й любили добре відпочити. Вони збиралися на привалі, співали, танцювали. Мабуть, серед вас є такі козаки, які добре танцюють. Проводиться конкурс на кращу пісню і танець. (“Козацькому роду нема переводу”, “Розпрягайте хлопці коні”, “Вареники”). Ну от і все! Підійшла до завершення наша гра “Козацькі забави”. Ви, дійсно, були справжніми козаками і тому команда-переможець отримує приз. До нових зустрічей!

Весела перерва (розважально-ігрова програма)

О.О.Жигілій,
культурний організатор Центру дитячої
та юнацької творчості м. Черкас

Ігрова програма “Весела перерва” розрахована на дітей 1-4 класів. Актуальність гри полягає в тому, що розвиток освітніх технологій вимагає від дітей великого розумового та емоційного навантаження, а дана гра є зміною діяльності, сприяє розвитку спритності, швидкості, адже діти цієї вікової групи непосидючі та активні. Завдяки впровадженню таких ігрових програм діти отримують багато позитивних емоцій, вражень, що сприяє якісній роботі на уроці, кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Ця ігрова програма є авторською, оскільки матеріал збирався впродовж багатьох років роботи з дітьми, постійно поповнюється та оновлюється.

Гра проводиться на перервах між уроками, тому склад дитячої групи змінний, оскільки участь беруть діти різних класів і різних шкіл, адже культурний організатор приходить безпосередньо до дітей у школу.

Мета гри: зняти розумове та емоційне навантаження, яке вони отримують в процесі навчання; сприяти розвитку рухових якостей: спритності, швидкості, витривалості, через гру ознайомити дітей з народними та державними святами, правилами дорожнього руху тощо.

Виходячи з поставленої мети, впливають наступні задачі:

- 1) вчити нових загадок, пісень, ігор, ознайомлювати з народними та державними святами;
- 2) виховувати у дітей дружелюбність, почуття колективізму;
- 3) розвивати кмітливість, винахідливість, спритність, самостійність.

В основі гри «Весела перерва» - рухливі та малорухливі ігри. З урахуванням уподобань дітей, обов'язково використовуються ігри зі співом, спортивні, ігри-естафети, ігри-конкурси (з матеріалами, які включають конкурси на кращих знавців казок та відгадування загадок).

Для проведення ігрової програми є необхідним реквізит: кеглі, м'ячі, обручі, повітряні кульки, скакалки тощо. Кожного разу атрибути гри доповнюються та змінюються в залежності від змін її змісту. А також, щоб гра була веселою, утримувала позитивний настрій та концентрацію уваги необхідний музичний супровід, тому гра проводиться спільно з баяністом.

Ігрова програма «Весела перерва» є тематичною (до різних свят і подій): до Нового року, до свята Миколая, 8 Березня., а тому, в залежності від теми, добирається і ігровий матеріал.

Отже, в результаті очікуємо на такий освітній результат:

1. Після проведення ігрової програми діти більше знатимуть загадок, пісень, ігор, скоромовок.
2. Діти стануть активнішими, уважнішими, більш кмітливими.
3. Під час гри діти отримують позитивні емоції, знімуть напруження, відпочинуть, що сприятиме кращій роботі на уроці, кращому засвоєнню навчального матеріалу, а також у дітей розвинеться пам'ять, логічне мислення.

Сценарій гри

Обладнання: шапочки півника та мишки, стаканчики, квасоля, огірочки (муляжі), обручі, сачки, м'ячики, каштани, листочки, машинки, наскрізні мішки, пірамідки.

Хід гри

- Доброго дня, дорогі друзі! Мене звать Ольга Олексіївна, і я вам пропоную ігрову програму «Весела перерва». Бажаю гарного відпочинку та веселого настрою. Але, перш ніж перейти до рухливих ігор, я хочу з вами познайомитись і пропоную веселу музичну гру «Свято веселкове» (додаток № 1).

- Молодці! Ви дуже добре співали, але щоб перерва пройшла весело, необхідно поділитись на команди (поділ на команди, вітають один одного).

- Тож проведемо конкурс «Угадай пісню». Та команда, яка відгадає і добре заспіває — стане переможцем цього конкурсу.

Дітям пропонуються пісні: «Ой, у лісі калина», «Несе Галя воду», «Два дубки», «Цвіркунчик», «Лисичка», «Вареники», «Пісня про звірят».

- Співати добре разом, а чи грати будемо? (відповідь дітей) і я вам пропоную гру на увагу «Хто схопить кеглю». Гра проводиться 2 рази (додаток № 2).
- Але, щоб усі діти взяли участь, я вам пропоную гру “Так чи ні” (додаток № 3).

Ви дуже добре граєте, тож продовжимо нашу “Веселу перерву”.

1. Гра «Шапочки».
2. Гра «Попелюшка».
3. Гра «Сачки».
4. Естафета з обручами.
5. Гра «Листочки».
6. Гра «Я найду слова усюди».
7. Гра «Пірамідка» (додаток № 2).

Я думаю, що ви не тільки вмієте грати, а й добре відгадуєте загадки. То ж слухайте уважно загадки про школу. Загадки:

1. В сумці зошити, буквар,
Хто до школи йде...(школяр).
2. Хто скликає на урок?
То дзвенить шкільний...(дзвінок)
3. Як працюєш ти щоденно,
Розповість усім...(щоденник)
4. Скринька з шкільними речами,
Яку носять у руці, або носять за плечима? (портфель)
5. Без чого не можна вчитися? (без бажання)
6. Після 40 хв. уроку лунає що? (дзвінок)
7. Стоїть вулик придорожній,
Уночі завжди порожній...(школа)
8. Що допомагає вам висловити свою думку на папері? (ручка)
9. Для письма, сказати прошу,
Що потрібно взяти...(зошит)

Діти, хто найбільше відгадав загадок, той переможець. А тепер, я пропоную пограти в гру «Так чи ні» (додаток № 4).

- Добре! Дуже гарно грали! А зараз ми дізнаємось, хто ж з нас справжній знавець птахів.

Проводиться вікторина про птахів. Хто найбільше відповість на запитання, той і переможець:

1. Чи дихає курча в яйці? (так)
2. Пташенята якого птаха не знають матері? (зозулі)
3. Який найменший птах у світі? (колібрі)
4. Який найменший птах в Україні? (королик)
5. Який найбільший птах в Україні? (дрохва)
6. Чи є пташине молоко? (так, у пінгвінів, фламінго)
7. Які птахи виводять пташенят узимку? (шишкарі)
8. Які птахи літають хвостиком у гору? (колібрі)

- А зараз я хочу побачити, як ви вмієте танцювати.

Проводиться конкурс “Найкращий танцюрист”

На баяні програються мелодії танців: «Гопак», «Качат», «Яблучко», «Ламбада», «Полька», «У оленя».

- Під веселу, танцювальну мелодію запрошуюю всіх дітей танцювати.

На жаль, настав час прощатися. Я думаю, що перерва для вас була дійсно веселою. Тож, бажаю вам успіхів у навчанні!

До зустрічі на ігровій програмі “Весела перерва”.

Додаток 1

1. Грають, грають полечку цвіркуни, цвіркуни.
Кличуть, кличуть погуляти всіх малих, всіх малих.
Дзвоники - бубенчики торохтять, торохтять,
Метелики, комарики - все летять, все летять
Приспів: Свято веселкове поєднало нас,
Промені ранкові, веселитись час.
Все музики грайте, будемо танцювати.
Гопака, гопака, разом вибивати.
2. Райдуга у небі – посміхнись, посміхнись.
З нами разом, разом - веселись, веселись.
Буде наше свято - голосне, голосне.
Радості багато принесе, принесе!
Приспів.

(Під час гри відбувається інсценізація пісні)

Додаток 2

Гра «Хто схопить огірок»

Мета: розвиток уважності, швидкості реакції, вміння слухати музику.

Хід гри: Участь в грі бере 11 дітей. По колу на підлозі розкладаються 10 огірків. Звучить музика, діти рухаються по колу. Тільки музика припиняється, діти повинні схопити по огірку, хто не схопив – виходить з гри. З кожним вибулим гравцем, убирають один огірок. Гра триває до тих пір, поки не залишиться один гравець.

Гра «Шапочки».

Мета: розвиток вміння працювати в команді, швидко взаємодіяти, діяти за правилами.

Хід гри: У грі беруть участь дві команди, гравці яких шикуються один за одним в лінію. Перший гравець кожної команди отримує шапочку. Одягає її і біжить до стільця, оббігає його навколо, повертається до команди і передає шапочку наступному гравцю. Перемагає та команда, учасники якої першими завершать естафету.

Гра: «Попелюшка».

Мета: розвиток швидкості, уміння концентрувати увагу, мислення.

Хід гри: У грі беруть участь дві дівчини. Кожна з них отримує мішечок з квасолею різних сортів. Кожна учасниця повинна якнайшвидше перебрати її та розкласти по скляночках за сортами.

Гра: «Сачки»

Мета: розвиток окоміру, точності, витримки, вміння діяти чітко за правилами.

Хід гри: В грі беруть участь дві команди. Один вболівальник від кожної команди встає на відстані двох метрів обличчям до своєї команди і на витягнутій руці тримають сачки. Кожен гравець команди отримує по м'ячику і по черзі кидають в сачок.

Перемагає та команда, в садку якої більше м'ячів.

Гра-естафета з обручами.

Мета: розвиток швидкості, спритності, відповідальності за власний результат.

Хід гри: Участь у грі беруть дві команди. Проти кожної команди на відстані лежать обручі. Кожен гравець команди біжить до обруча, пролізає крізь нього і вертається до своєї команди.

Перемагає та команда, яка скоріше передасть естафету.

Гра: «Листочки»

Мета: розвиток швидкості, спритності, формування взаємоповаги.

Хід гри: У грі беруть участь 12 дітей. На підлогу розкидають листочки. По команді діти збирають листочки. Хто більше зібрав, той і переможець.

Гра: «Я знайду слова усюди»

Мета: розвиток кмітливості, словарного запасу дітей, швидкість реакції, вміння працювати за правилами гри.

Хід гри: Дітям кажуть слова: «Я знайду слова усюди – у лісі (варіанти - на підлозі, на руці, в кишені, в каструлі тощо)» Діти повинні сказати, що там знаходиться. За кожну відповідь дитина отримує жетон. Перемагає той, хто назвав більше слів та отримав більше жетонів.

Гра: «Пірамідка».

Мета: розвиток мислення, кмітливості та швидкості.

Хід гри: Участь у грі беруть дві команди. Кількість учасників в залежності від частин піраміди. Кожен учасник підбігає, бере частину (кільце) піраміди і нанизує на стрижень пірамідки. Перемагає команда, яка швидше збере правильну піраміду.

Додаток 3

Гра «Так чи ні - 1»

Мета: розвиток уваги, кмітливості, мислення.

Хід гри: Хочу вас я запитати:

- Чи умієте читати? (так)
- А писати? (так)
- Малювати? (так)
- М'ячем шибки вибивати? (ні)
- Усі діти вчаться в полі? (ні)
- А комбайн працює в школі? (ні)

- Заєць в лузі пробігає? (так)
- А ведмідь в футбол грає? (ні)
- Взимку ріки замерзають? (так)
- Вчителі багато знають? (так)
- Всіх людей стрижуть в лікарні? (ні)
- А лікують в перукарні? (ні)
- До школи зошити беремо? (так)
- До портфеля їх кладемо? (так)
- Ще кладемо туди помаду? (ні)
- А коробку мармеладу? (ні)
- Ви уважні і дорослі? (так)
- Недарма зайшла я в гості? (так)
- А книжки беруть в аптеці? (ні)
- Ліки у бібліотеці? (ні)
- Значить всі ви молодці? (так)
- Ви самі найкращі діти – так чи ні? (так)

Додаток 4

Гра «Так чи ні - 2»

Мета: розвиток уваги, кмітливості, мислення.

Хід гри: Дітей швидко запитують і вони разом відповідають:

- Риба плаває? (так)
- Заєць літає? (ні)
- Горобчик бігає? (ні)
- Хлопчик їсть хліб? (так)
- У холодильнику гріють суп? (ні)
- Зима холодна? (так)
- Помідор синій? (ні)
- Літо тепле? (так)
- Колесо квадратне? (ні)
- Літак літає? (так)
- Дерева ростуть? (так)
- Морозиво гаряче? (ні)
- Птахи співають? (так)
- Човен їде? (ні)
- Квіти квітнуть? (так)
- Учні навчаються? (так)
- Влітку відпочивають? (так)

Додаток 5.

Гра «Так чи ні»– «В театрі»»

Мета: розвиток уваги, кмітливості, мислення.

Хід гри

1. Знаю я і знаєш ти в театрі як себе вести. (Так)
2. В театр довго я збиралась? (Так)
3. Я гарно і святково вбралась? (Так)
4. В театрі я усіх штовхала, щоб першою пройти до залу (Ні)
5. В театрі голосно кричу. (Ні)
6. Ногами дуже тупочу. (Ні)
7. В театрі всі їдять котлети. (Ні)
8. Також читають всі газети. (Ні)
9. Аплодисменти не шкодую. (Так)
10. Артистам квіти я дарую. (Так)

Додаток 6

Загадки

1. Скручена, зв'язана, на кілок насаджена, а по двору танцює? (Мітла)
2. Мене ріжуть, мене б'ють, я не злюсь, стаю добрішою? (Земля)
3. Дерев'яний хвіст, залізний рот? (Сокира)
4. Не звір, а виє? (Буря)
5. Що красно співає, хоч уст не має? (Скрипка)
6. Без язика живе, не їсть і не п'є, а говорить і співає? (Радіо)
7. Повзун повзе, сімсот голок везе? (Їжак)
8. На городі з буряками, накрившись лопушками, просить хліба й солі?
(редька)

Додаток 7

Загадки про осінь.

1. Висить відерце, а у відерці – серце? (Горіх)
2. Сам маленький, а шуба дерев'яна? (Горіх)
3. Червоний колір, кисло-солодкий смак, кам'яне серце – в чому це так?
(Вишня)
4. Корінь викинь – тісто з'їж. (Ягода)
5. Росте вона в садочку, має червону сорочку, а хто йде, той
поклониться. (Суниця)
6. Навесні веселить, влітку холодить, восени годує, взимку гріє?
(Дерево)

7. Стоїть півень на точку у червонім ковпачку? (Мак)
8. Стоять у лузі сестрички, золотенькі очка, білі вії? (Ромашки)

Додаток 8

Загадки про героїв казок

1. Хто з героїв мав довгого носа? (Буратіно)
2. Хто з казкових героїв жив у квітковому місті і не любив навчатися? (Незнайка)
3. Хто мав чарівне люстерко, яке вміло розмовляти? (Цариця)
4. Хто народився в квітці? (Дюймовочка)
5. Як звали названого брата Герди? (Кай)
6. Хто загубив черевичок, прямуючи з балу? (Попелюшка)
7. Кого обдурила мудра дівчина? (Пана)
8. Хто цілісіньку ніч не міг заснути на горошині? (Принцеса).

Література

- 1) Андреева Г. М. Социальная психология. -М., 1988.
- 2) Асмолов А.Г. Толерантность: различные парадигмы анализа// Толерантность в общественном сознании России. -М., 1998.
- 3) Валкер Д. Тренинг разрешения конфликтов (для начальной школы). СПб., 2001.
- 4) Матієнко Олена Степанівна. Виховання толерантності у старшокласників середніх загальноосвітніх ліцеїв Франції : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання АПН України. - К., 2006.
- 5) Рожков М.И., Байбородова Л.В., Ковальчук М.А.. Воспитание толерантности у школьников. -Ярославль, 2003.
- 6) Толерантность в общественном сознании России. - М., 1997.
- 7) Тренинг развития жизненных целей. Программа психологического содействия социальной адаптации. СПб., 2001.

Родинне свято

*О.В. Брицька,
методист Христинівського БДЮТ*

Мета: виховання в учнів шанобливого ставлення до батьків, членів родини, до звичаїв і побуту українського народу.

Обладнання: великий малюнок Дерева Роду.

(Звучить пісня «Батько і мати», слова В. Крищенка, музика О. Злотника)

Ведуча: Родина, рід – які слова святі!
Вони потрібні кожному в житті
Тож народилось веселкове свято
Прийшли сьогодні з дітьми мама й тато
Цей хліб насущний ви прийміть від нас
Щоб був достаток в домі повсякчас
І злагода, і щастя, і тепло
Щоб всій родині радісно було.

Ведучий: Добрий день, дорогі друзі! Сьогодні у нас незвичайне свято. Воно зіткане із добра і щирості, ніжності, зворушливості. Бо воно – родинне

Ведуча: Родина, сім'я – це найдорожче для кожної людини. «З родини йде життя людини», – говорить народна мудрість. Тут людина робить свої найперші кроки, звідси вона виходить у широкий світ.

Ведучий: У сім'ї вона навчається любові і добра, у сім'ї вона вчиться шанувати свій рід, свою землю, берегти пам'ять свого народу.

Ведуча: Вивчення свого народу по батьківській та материнській лініях, свого генетичного коріння – ознака цивілізованої людини.

Ведучий: Родовідна пам'ять – явище у традиційному українському побуті унікальне. Очевидно, мало хто знає, що у давнину було за обов'язок знати свій родовід від п'ятого чи навіть сьомого коліна.

Ведуча: Цифра ця досить солідна, якщо, скажімо, в кожного із нас є два дідусі і стільки ж бабусь, а в кожного з них були батько і мати, і так далі продовжити міркування, то можна вирахувати скільки історичних пращурів пам'ятали нащадки.

Ведучий: А за кожною такою особою стояли цікаві історії, реальні події.

Ведуча: В усіх народів існує повір'я, що той, хто забув своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світу і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу.

Ведучий: Щоб не загинув хороший звичай, потрібно пам'ятати своїх пращурів від п'ятого чи сьомого коліна, я вважаю, що кожній сім'ї потрібно вести Дерево Роду.

Ведуча: Діти, давайте пригадаємо, як малюється і ведеться Дерево Роду.

Дитина: Спочатку потрібно намалювати коріння. Це батьки наших дідусів і бабусь. Якщо в них були сестри і брати, то намалюємо ще й маленькі відростки. А тепер намалюємо стовбур – це дідусі й бабусі. Наші батьки, їх сестри і брати, – це гілочки. А ми, діти, – листя. У кожного листочка, гілочки або кореня є своє ім'я.

Ведучий: На жаль, ми не зможемо оживити сьогодні всі частини нашого Дерева Роду, – просто в нас немає такої магічної сили. Та сьогодні у нас присутні представники трьох поколінь: діти, батьки, дідусі та бабусі.

Ведуча: Тож, давайте, познайомимось ближче.

I дитина: Мама, наша мама, як голубка сива,
Любові крильцями усіх нас прикрила
Мама, наша мама, як сонечко ясне,
Цілий день нам світить і в нічку не гасне
Мама, наша мама, як ангел із неба
Вдень і вночі знає, що дітям треба

II дитина: Мама... Перше милозвучне слово, з якого дитина
починає мудру науку словотворення.
Мамина ласка – це чарівні ліки від усякого болю.
Мамина пісня – западає в душу дитини ще з колиски.

III дитина: Для наших мам у виконанні ансамблю «Веселі нотки»
ми даруємо пісню «Мамо Маріє».

(Пісня «Мамо Маріє»)

I дитина: Батьку любий, тату милий,
Нинішньої днини
Ти прийшов до нас на свято
Нашої родини.
Ми тобі складаєм нині
Щире побажання,
Щоб прожив ти многії літа,
Не знав страждання
Щоб ти вивів нас у люди,
Та втішався нами,
Щоб гордитись міг своїми донями й синами.

II дитина: Батьківське слово є не тільки законом – воно навчає,
об'єднує і утверджує моральні засади. Чи не від того
увійшов у повсякденний побут вислів: «Хоч батько і
скупий на слово, але воно є законом». Не випадково
кажуть: «Не навчив батько, не навчить і дядько».

III дитина: Давайте подумки полинемо далеко-далеко, – в той час,
коли ви не були татом і мамою, чоловіком і дружиною, у
той найперший хвилюючий день, коли зустрілися два

несміливих погляди і шалено забилося серце, і полохлива думка змусила зашарітися: «Це він», «Це вона». Найсвітліші, найприємніші спогади. Хай зігріють вони ваші серця у ніжному вальсі. Нехай маленька мамина долонька ляже в міцну татову руку і світла музика вальсу подарує вам неповторну хвилину щастя.

(Батьки танцюють вальс)

I дитина: Ой, бабусенько рідненька
Чарівниченько любенька,
Твої руки золоті
В невсипучому труді.
Твою працю я шаную,
Твоє серце добре чую
І тебе, – я побажаю, –
Хай сонечко завжди вітає!

II дитина: Наші бабусі – невтомні трудівниці. Вони і шиють, і вишивають, і в'яжуть, і печуть смачні пиріжки.

Ведуча: Уже став крилатим вислів: «Є баба – є і діти». Справді, бо на плечі наших бабусь-трудівниць випало, окрім усіх домашніх турбот, і виховання онучат. Нерідко бабусі замінювали нам тата і маму. Адже наші батьки за щоденними турботами не мають часу відповідати на всі наші «чому». От і доводиться звертатись до бабусь. А вони все встигають, на всі питання дають відповідь.

Розмова сина з матір'ю

Син. Подивіться, мамо, як сади цвітуть.

Мама. Ніколи, дитино, в полі справи ждуть.
Жаль бодай хвилину змарнувати все,
День весняний, кажуть, цілий рік годує.

Син. Подивіться, мамо, вишні — мов корали!

Мати. Почекай, не всі ще буряки прорвали.
Не скошили трави, скирти не поклали.
А зима спитає, як хазяйнували.

Син. Подивіться, мамо, яблука допіли!

Мама. Е, не вистачає ні часу, ні сили.
Відлітають птиці за моря і гори,
Урожай потрібно завезти в комори.

Син. Подивіться, мамо, вже й зима настала!

Мама. Ой, не все я встигла, що зробити мала!..

Син. Ну, тоді піду я до бабусі.
В неї я про все довідаюсь, усього навчуся!
Бо бабуся нас, онучат, чекає,
Все розкаже, бо на все вона час має.

Син (*підходить до бабусі*). Люба бабусю! Розкажіть, як ви доглядали нас, онучат, наших мам і тат. Чи важко було вам це робити?

Бабуся. Ні, дорогий онучку, не важко. Адже ваші прабабусі передали нам секрети «народної педагогіки». Часто вони любили промовляти: «Пам'ятай, доню, рости ти щасливою, коли сама будеш мудрою». І з перших днів народження дітей вони були нашими порадицями і помічниками.

Діти разом: Спасибі, бабусю, за все, що ви для нас зробили,
Та дуже вас просимо,
Бережіть свої сили.

І дитина: Любий, добрий наш дідусю
Ми – твої внучата,
Прибігаємо до тебе,
Щастя побажати

Хоч твоє волосся сивиною
Густо посріблилось,
Ти для нас, дітей маленьких,
Другом залишився.

II дитина: Слово дідуся не таке суворе і вимогливе, як батька, та дідусева наука не забувається ніколи. Дідусі уміють завжди заспокоїти та мудру пораду дати.

III дитина: Про життєву мудрість наших дідусів складено чимало легенд. Послухайте одну з них:

«Був колись такий закон — знищувати старих людей, які вже не могли виконувати роботу. Старший син виводив батька чи матір у глухий ліс і залишав там. А один чоловік пішов проти закону: пожалів свого батька, заховав його у глибокій землянці в пущі.

Рік живе старий, другий. Ніхто про те не знає. І впав на їхню землю неврожай лютий, а за ним — холодна, затяжна зима. Все поїли люди, навіть насіння. Розмерзлась земля, а сіяти нічого. Прийшов тоді син до батька і каже: «Будемо погибать, тату, усі разом» — і заплакав. «Не плач, сину, — каже батько, — є порятунок. Розбери стріху на хаті, розтруси її по полю і зійде зерно, що в колосках невимолочене лишилось».

Зробив син так, як велів батько. І зійшло жито — густе, могутнє, і був урожай невиданий. Прийшли до того чоловіка люди і запитали, хто навчив його так чинити. І чоловік зізнався, що порушив закон, не вигнав батька. Зажадали люди побачити того діда.

Він вийшов до них, — сивий, згорблений, зіперся на костур і каже: «Я смерті не боюся, бо давно готовий до неї. Убийте мене, а сина пожалійте, як він мене пожалів».

Заспокоїли люди діда і прийняли новий закон роду — «Берегти й шанувати старих людей за роки, за мудрість, слухати їхню раду й чинити, як вони скажуть. І доглядати їх до самої смерті.

А хто не виконає цього закону — буде проклятий на віки вічні».

Аналіз легенди

Ведучий: Одна із головних заповідей Біблії говорить: «Шануй своїх батька і матір». Ніжна і ласкава мама завжди приголубить, а сильні руки батька підтримають вас.

Ведуча: Але і ми повинні берегти своїх батьків, допомагати їм, не засмучувати, бути слухняними. З любов'ю і повагою відноситися до своїх бабусь і дідусів. Адже, уся ваша родина бажає вам всього тільки хорошого. Ви - їхня надія і опора в майбутньому.

Дитина: Дорогі батьки, бабусі, дідусі. Дякуємо вам за все хороше, що ви зробили і робите для нас. Дякуємо за недоспані ночі, дякуємо за любов та ласку, за щедрість і доброту

(У виконанні вокального ансамблю «Веселі Нотки» звучить пісня «Родина»)

Ведучий: Нехай у царстві батьків і дітей наших передаються з покоління в покоління працелюбність і достаток, довір'я і подяка, добрий звичай і спомин про славні діла.

Ведуча: Хай в житті вам радість буде,
Процвітайте, як той цвіт.
Дай же Боже, рідним людям
Многих добрих, щасних літ!

Після закінчення свята психолог проводить вправу «Меморандум».

Вправа «Меморандум» (15 хв.)

Меморандум (від лат. *memorandum*, букв. — «те, про що необхідно пам'ятати») — дипломатичний документ, який висвітлює фактичну, документальну або юридичну сторону певного питання. Як правило, додається до ноти або вручається представникові іншої країни.

Тренер об'єднує учасників у дві групи:

- учасники першої розробляють меморандум батьків до дитини;
- учасники другої — дитини до батьків.

Перша група створює меморандум батьків до дитини «Я хочу, щоб моя дитина...», а друга — дитини до батьків «Я хочу, щоб мої батьки...». На виконання цього завдання психолог відводить групам 10 хвилин.

Після закінчення відведеного часу кожна з підгруп зачитує свій меморандум. Потім учасники визначають схожі позиції у представлених меморандумах.

Краю мій лелечий, сторона моя **Розробка семінару-тренінгу**

Л.Д. Лисенко,
методист Смілянського РЦДЮТ

Мета заняття: систематизувати бачення реалізації напрямку патріотичного виховання на заняттях гуртків через зміст програм, продемонструвати на практиці впровадження інноваційних технологій навчання.

Завдання:

- кожному педагогу домогтися повної реалізації виховних завдань програми з метою формування патріотичних почуттів під час занять гуртків;
- організувати обмін досвідом серед членів педагогічного колективу з питань патріотичного виховання;
- використати набутий досвід у своїй практичній діяльності.

Прогнозований результат: теоретична і методична готовність педагогів до виконання виховних завдань на заняттях гуртків.

Хід заняття

I. Самопредставлення.

Методист: Успішність будь-якого навчального заняття, подальше психоемоційне самопочуття кожного з учасників навчального процесу, як і успішність нашої роботи, залежить від того, як нас зустрінуть (з усмішкою чи грубо), від атмосфери в аудиторії. Є різні способи ламання криги. Ми скористаємося вправою «Криголам». «Криголамом» буде самопредставлення, після чого крига скресне, мікроклімат у нашій аудиторії набере плюсової температури. Назвіть своє ім'я і такі сторони своєї вдачі, які маловідомі колективу, щоб заставити присутніх сприймати вас по-іншому.

- Пилипенко Алла Павлівна, моя квітка – фіалка, улюблений колір – зелений, пора року – весна. Чому фіалка? Бо ця квітка красива, скромна, малопомітна. Чому весна? Мабуть, життя хочу сприймати у безперервному русі, у буянні і процвітанні. (Аналогічно представляють себе всі учасники заняття)

Методист: У цій аудиторії зібралися люди різні за характерами, уподобаннями, світобаченням. Але, пам'ятаючи про толерантність, ми можемо об'єднатися і бути чудовою командою, що допоможе взаємозбагатитися чиймись знаннями, досвідом, вирішити наші спільні професійні проблеми.

II. Оголошення теми й мети: Вправа «Очікування», метою якої є допомогти учасникам семінару самостійно визначити тему заняття, усвідомити власні очікування від заняття.

Методист: Сьогодні у нас семінар-тренінг з теми: «Краю мій лелечий, сторона моя».

- Що символізує лелека? (Це птах України. Він приносить щастя до обійстя, де поселився.)

Так. Можемо часто чути вислів «Україна – край лелечий». Лелека символізує глибоку любов до рідної землі. Бо, в яких би краях він не зимував, а все одно повертається через буревії, моря й океани до рідного краю, до того двору, де звив своє гніздо.

Визначимо тему нашого заняття.

- Тема патріотизму, любові до рідного краю.

Методист: Напишіть на картках і прикріпіть на плакаті свої очікування від заняття. (Кожен із учасників прикріплює свою картку, коментуючи при цьому).

Як ми почули, наші цілі в основному збігаються, і метою нашого семінару буде:

- Впровадження на практиці під час занять гуртків виховних завдань на основі змісту програм, з метою формування патріотичних почуттів у підростаючого покоління.

- Працюватимемо над формуванням навичок співпраці, спілкування, обговорення, спільного вирішенні проблеми, участі у спільному виробленні рішень.

Методист: Скористаймося однією із вправ, які пропонують нам інноваційні технології, «Мозкова атака».

На столі у вас є листочки, ручки. Кожен з вас запише на листочку три слова, які ви пов'язуєте із поняттям «патріотизм». (Можуть бути варіанти: любов до рідного краю, відданість Батьківщині, боротьба за її процвітання і т. д.) Групою вибираємо поняття, які збіглися. Методист презентує знання присутніх про патріотизм, як виховну категорію.

III. Дискусія.

Методист: Я пропоную для дискусії таку тезу : **Чи актуально сьогодні говорити про виховання патріотизму?**

Орієнтовні правила для продуктивного проведення дискусії.

Пам'ятаючи про толерантність, давайте будемо користуватися правилами під час дискусії, які ви запропонуєте самі.

Орієнтовні правила можуть бути такими:

- дотримуватися регламенту;
- слухати і чути(один говорить – усі слухають);
- бути доброзичливими;
- бути активними;
- говорити тільки за темою і від свого імені;
- не критикувати, кожен має право на власну думку;
- говорити коротко;
- говорити по черзі;

Напрямки, в які можна направити дискусію:

- Глобалізація сучасного світу і патріотизм;
- Міграція населення планети Земля і патріотизм;
- Чи існує патріотизм без економічного і матеріального підґрунтя;
- Як пояснити повернення емігрантів через 10-ліття із благополучних країн до рідної землі? Що таке ностальгія?

Методист: Нагадаю вам слова О. Довженка, який вустами німецького офіцера Краузера (твір «Україна в огні») висловив свій біль з приводу патріотизму українців, що в українців від патріотизму тільки прикметник лишився. п

У чому причина, що ми маємо проблем з наявністю патріотичних почуттів у молодого покоління?

Ми століттями не вивчали досконало історії свого народу, не знаємо і не цінуємо його культурних надбань. Тож на сьогоднішньому занятті кожен з нас запропонує ті резерви у програмному матеріалі, які допоможуть повноцінно здійснювати патріотичне виховання під час навчального процесу.

Пропоную провести «Колаж», в ході якого кожен з вас коротко зупиниться на тому програмному матеріалі, який вважає багатим для виховання патріотичних почуттів на заняттях гуртка.

IУ. «Колаж».

Керівник гуртків «Школа м'якої іграшки» та «Театр ляльок».

План виступу:

1. Постановка гуртківцями народної казки як одвічного джерела народної мудрості.
2. Виготовлення м'яких іграшок-звірят, які зустрічаються в народних казках.
3. Робота над прислів'ями і приказками, що зустрічаються в народній казці, введення їх у практичне використання під час занять.
4. Виготовлення м'якої іграшки «Лелека», народної іграшки («Лялька-мотанка»).

Керівник гуртка зупиняється на фрагментах занять, де здійснюється патріотичне виховання.

Керівник гуртка «Вишиванка»

План виступу:

1. Українська вишивка – гордість національного декоративно-ужиткового мистецтва.
2. Історія української народної вишивки у контексті навчальних програм, народні звичаї та обряди, пов'язані з народною вишивкою.
3. Використання народних прислів'їв, приказок, пісень, пов'язаних з вишиванням, на заняттях гуртка.
4. Літературні твори про народну вишивку.
5. Участь в історико-етнографічній експедиції «Україна вишивана».

Керівник хореографічного колективу «Калинонька»

План виступу:

1. Розучування елементів українського народного танцю. Введення в репертуар колективу українських народних танців.
2. Історія виникнення і характеристика козацьких танців («Гопак», «Кривий танець»)
3. Як мелодія і рухи передають ментальність народу.

Керівник гуртка «Турист»

План виступу:

1. Участь в історико-етнографічній експедиції «Україна вишивана».
2. Туристичними стежками Черкащини, Смілянщини.

3. Участь в експедиції «Краса і біль України».

Керівник гуртка «Театр малих сценічних форм»

План виступу:

1. Сценічне відображення народних свят, вечорниць «Калита», «Катерини».
2. Використання на заняттях матеріалу про виникнення і розвиток українського театрального мистецтва.
3. Введення до репертуару п'єс українських авторів на історичну тематику.

V. Підсумки:

Методист: Давайте звернемось до нашого плакату, де ми помістили очікування від заняття і підіб'ємо підсумки, чи досягли ми бажаного. Які ваші пропозиції щодо поліпшення результативності заняття? Що вдалося, на вашу думку?

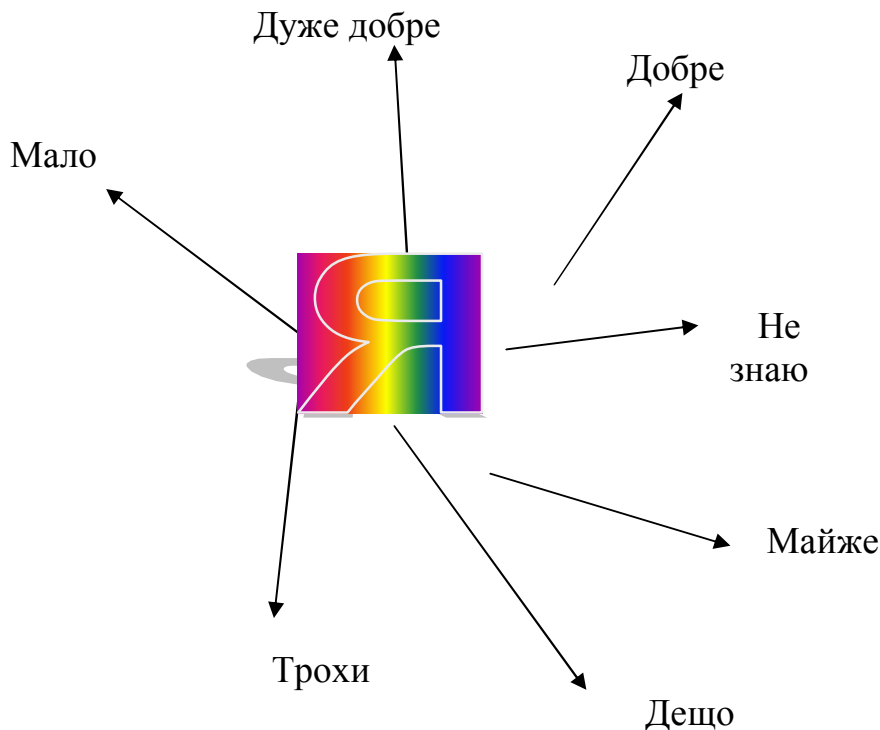
Адже, читаючи «Щоденник» О Довженка, де він з гіркотою записує 14 квітня 1941 року: «Єдина країна в світі, де не викладалася в університетах історія цієї країни, де історія вважалася чимось забороненим, ворожим і контрреволюційним,- це Україна. Другої такої країни на Земній кулі немає. Де ж і рождається, де плодиться дезертирам, як не у нас», хочу, щоб кожне заняття було спрямоване на виховання патріотичних почуттів у наших вихованців. Тоді ми будемо спокійні за своє МАЙБУТНЄ.

Психологічні ХВИЛИНКИ

Л.П.Боровик,
методист Канівського БШЮ

Вправа “Наскільки добре я себе знаю?”

Кожен учень, отримавши картку, відмічає на ній, наскільки добре він себе знає.

Вправа “Поділися хорошим настроєм”

Якщо у когось з дітей настрій поганий, інші “дарують” йому частку свого хорошого настрою: тримаючи долоні відкритими, говорять щось приємне.

В кінці можливе обговорення:

1. Чи приємно тобі отримувати “дарунки?”
2. Чи покращився твій настрій?
3. Чи приємно було вам “дарувати “ настрій?”

Вправа “Посмішка по колу”

Діти, взявшись за руки, посміхаються по черзі один одному. Учні пропонуються намалювати свою особисту посмішку.

Вправа “Веселка”

Дітям пропонуються уявити собі веселку, пройти під нею, доторкнутися до неї, відчутти тепло або прохолоду кольорів, покататися на веселці.

Вправа “Боротьба”

Суперечка трапляється у кожного із нас. Як ми поведимося під час суперечки? Якщо ти переміг, чи не засмучує тебе, що інший лишився ображеним?

Дітям пропонуються стати один напроти одного, взятися за руки і спробувати перетягти на свій бік.

Вправа “Чарівний капелюх”

Кожен з дітей по черзі одягає капелюх і заплющує очі. Через хвилину капелюх повільно знімають і на обличчі мімікою показують маску чи то радості, чи то щастя, чи то здивування, чи то сором’язливості.

Вправа “Скульптура”

Діти працюють в парах. Один – “митець”, який створив задум виліпити різноманітні фігури, або ж скульптури (квітка, вчений, м’яч і т.д.) Другий – “глина”, яка піддається всім рухам рук “митця”.

Можна створити скульптурні композиції (дівчинка з собакою, дерева в лісі, ігри дітей).

Вправа “Моє дзеркало”

Діти стають по парах. Один – ініціатор рухів, міміки, жестів.

Другий – їх повторює, відображає, як у дзеркалі. Можливий варіант зміни ролей.

Вправа “Відгадай подарунок”

Дітям пропонується спочатку намалювати свій подарунок (наприклад : сонечко, посмішка, квіти, котик), а потім подарувати його комусь із своїх друзів.

Що це має бути, можна показати мімікою, жестами. Інші діти відгадують, що намалював його товариш.

Вправа “Інопланетяни”

Ігрова ситуація. Діти діляться на дві групи по п’ять – сім осіб: інопланетяни та земляни. На Землі приземлився неопізнаний літаючий об’єкт і з нього виходять інопланетяни (група дітей показують рухи, повороти тулуба і голови, як ходять інопланетяни.) За партами заховалися земляни, які несподівано побачили НЛО.

Діти відтворюють дружні зустрічі, рукостискання інопланетян і землян.

Вправа “Чарівна валіза”

Який скарб може лежати у наших валізах? Найцінніші скарби – це наші хороші вчинки. Любі друзі, давайте наповнимо кожен свою валізу щирими побажаннями, яскравими цікавинками, солодкими мріями.

У кожного, або у групи дітей має бути валіза (різна за розміром), в яку учні складають свої побажання та мрії.

Вправа “Автопортрет”

Школярам пропонується намалювати свій автопортрет, а на звороті листка написати 10 своїх найважливіших рис характеру. Коли усі виконають завдання, роботи збираються. Наступне завдання – за названими рисами визначити “автора”, за автопортретом назвати якості.

Вправа “Знайомство”

Діти перекидають один одному кульку чи м’ячик і називають своє ім’я. Розповідають про своє ім’я:

- чому його (її) так назвали;
- які є пестливі імена;
- як називають удома;
- що означає це ім’я;
- чи подобається ім’я

«ЗОРЕПАД»

ПРОВЕДЕННЯ УРОЧИСТОГО СВЯТА

А.В.Горобець,

заступник директора СЮТ м. Умань

Зала святково прикрашена повітряними кульками, плакатами, оформлена виставка гуртківців СЮТ.

На святі присутні представник відділу освіти, гуртківці, керівники гуртків, батьки, гості.

СЮТ – це вулик гомінливий,
Дружній і веселий рідний дім.
Кожен з нас отут щасливий,
Справа до душі, життя і творчість в нім.

Музичний виступ. Танок «Зорі»

Що то є за днина?
Що то є за свято?
Що сюди зійшлося
Так гостей багато?

Знаю що за днина,
І всім це варто знати –
То прийшли всі гості
Зорепад стрічати !!!

У нас сьогодні свято,
Не можемо обминути
Тих зірочок багато,
Що їх відкрили в СЮТі.

Київські змагання –
Нерви, хвилювання.

За плечима місто, область,-
Це, скажу, не жарт.

Але труднощі здолати,
Конкурентів подолати,
Не злякатися судді –
Сам вирішуй – БУТЬ чи НІ ?!!

Надати далі слово
Ми хочемо людині,
Що весь тягар технічний
Несе на своїй спині.

Слово надається директору станції юних техніків м. Умані.
(Нагородження «зірок» -переможців та призерів Всеукраїнського рівня)

Коли скінчається уроків час,
Цікаві гуртки чекають на нас :
Це аві-,тех-, ракетомодельовання,
Конструювання, аматорство, електроніка,
Дизайн – всі потребують руки умілі,
Все для того, щоб збувалися мрії.

Таланти і здібності ми розвиваєм,
На конкурсах різних їх представляєм.
Хай лине по області слава про нас,
Покажемо ми найвищий там клас !!!

(Нагороджуються переможці та призери обласних змагань, конкурсів,
виставок.)

Щоб водити кораблі,
Щоб у небо полетіти,
Як багато треба знати,
Як багато треба вміти!

Дорогі наші гуртківці!
Сьогодні вам честь і хвала!
За вашу працю і завзяття
Творчість нагороди принесла.

(Нагороджуються переможці міських виставок-конкурсів та активісти
станції юних техніків.)

Слово для привітання надається представнику відділу освіти.

Вклонімося своїм керівникам,
Володарям паяльників і ножиць.
Крізь біль і радість, роздуми і втому
Їх творчість запалила нам серця.

Учителю, порадинику і друже!
Ви вибрали роботу не просту,
Ми вам сьогодні дякуємо дуже
За вашу працю вчительську святу.

**Звучить музика.
Вручення квітів керівникам гуртків.**

Музичний виступ. Пісня «Україна»

Просьте слова батьки
Хочуть всіх привітати.
І дорослих, і дітей,
З зорепадовим святом.

До слова запрошується мама вихованки гуртка .

СЮТ – це можливість,- скористайся нею!!!

СЮТ – це краса,- милуйся нею !!!

СЮТ – це мрія, - здійсни її!!!

СЮТ – це виклик ,- прийми його !!!

СЮТ – це гра – стань гравцем !!!

СЮТ – це багатство, - не розтрать його !!!

СЮТ – це таємниця, - пізнай її !!!

СЮТ – це пісня, - доспівай її до кінця !!!

СЮТ – це прірва невідомого – ступи в неї, не боячись !!!

СЮТ – це фортуна, - шукай її посмішку !!!

Музичний виступ. Танок.

Добігло кінця наше свято.
Ми дякуємо за співпрацю Будинку дитячої та юнацької творчості.
Сподіваємось ще не раз зустрітись в цій залі, щоб відзначити перемоги наших гуртківців.

Сценарій
відкриття табірної зміни «Казковий Світанок»

А.В.Горобець,
заступник директора СЮТ м. Умань

Добрий день, шановні гості!
Раді вас вітати!
Всім бажаємо здоров'я
І щастя повну хату.

У табір «Світанок» прийшли усі друзі.
Сонечка ніжні промінчики сяють,
Всіх дітей міста до себе збирають.

Зібрались дружно ми на свято
Сьогодні в урочистий час,
Щоб вам «добридень» тут сказати
Та розпочати табір наш!

Новий день над землею встав
Починає «Світанок» роботу,
Ти не встиг, прогуляв, проспав -
Залиши свої марні турботи.

Шановні діти, батьки, гості !
Вас вітає начальник профільного табору станції юних техніків «Світанок»
Горобець Антоніна Вікторівна.

- Дорогі діти, шановні гості! Сьогодні у нас незвичайне свято. Його немає в календарі, але воно є в серці й душі тих людей, які люблять казки.....

Сьогодні ми казку сюди запросили,
Щоб бачити казочку, слухать гуртом,
А казка в завії десь там заблудила.
Давайте її погукаєм разом!

- Казко, казко, приходь до нас!

Казка :

Вітаю вас, дорослі і малі,
Від всіх казок низенький вам уклін.
Я – казка мудра. Хочу вам сказати,
Що кожен з вас мене повинен знати,
Бо, кажуть, казка вчить на світі жити
Та правду й волю завжди боронити.

- Дякую, що ви запросили мене на свято. Ви, напевно, любите і знаєте казки, я хочу в цьому переконатись. Мене ви знаєте, а я вас – ні, тож давайте всі перезнайомимось.

Конкурс на кращого бейджика.

Сядьте, діти, всі, будь ласка,
Розпочнеться зараз казка.
Вона, кажуть, дуже гарна
зрозуміє,
І цікава, і повчальна.

Хто тихесенько сидить,
Не пустує, не шумить,
Той найпершим
Чого казка нас навчить.

Ведуча : Нас сьогодні об'єднала казка «Рукавичка», тож давайте подивимось, хто зібрався в нашій світанковій рукавичці? Це керівники гуртків, які будуть працювати і відпочивати разом з вами, дорогі наші гуртківці – світанчата.

Максим Ігорович – хоч і молодий,
Але спритний, дужий, удалий.
Діти його поважають,
Бо чоловічий характер має.

Кер. Гурт. 1 «Кіт у чоботях»

Прийшла, нарешті, довгождана мить:
Герої казки нас усіх вітають.
Чарівна музика тихесенько звучить,
І казка перед нами оживає.

Конкурс „Розминка” або „Далі, далі”.

- 1) Де дід з бабою знайшли кривеньку качечку? (у лісі)
- 2) Як звали півника в українській народній казці „Колосок”? (Голосисте Горличко)
- 3) В чий будиночок забралась коза-дереза? (Зайчика)
- 4) Хто вкрав Івасика-Телесика? (Змія)
- 5) На кого перетворилось гидке каченя? (Лебедя)
- 6) Курка, яка несе золоті яйця? (Курочка Ряба)
- 7) Кому з героїв української народної казки у скрутну хвилину допомогло гусенятко? (Івасику-Телесику)
- 8) З чого зроблений Буратіно? (з поліна)
- 9) Як звали мишенят в українській народній казці „Колосок”? (Круть і Верть)
- 10) Назвіть улюблене взуття діда з казки „Коза-дереза” (Червоні чоботи)
- 11) Лисиця пригосила Журавля чим? (Молочною кашею)
- 12) Хто прогнав Козу-Дерезу з Зайчикової хати? (Рак)
- 13) Замісила баба тісто та спекла ... (Колобка)
- 14) Яку домашню тварину дід зробив з соломи (Бичка)
- 15) Що в українській народній казці не вдалося розбити ні дідові ні бабі, а

лише маленькій мишці? (Яйце)

Ведуча : Руки має золоті, око – як орлине,
Сувеніри робить так, що аж серце стине.
Область нашу, навіть Київ вона покорила.
А зовуть її звичайно – Закорчменна Іра.

Кер. Гурт. 2 «Червона шапочка»

Заходить Червона Шапочка з кошиком в руках.

Співає.

«Якщо довго, довго, довго, якщо довго по доріжці,
Якщо довго по стежинці бігти, тупати й стрибать,
То напевне, то напевне, то звичайно, то звичайно,
Безперечно таким чином можна в табір завітать.»

- Привіт усім! Я дуже рада, що мені вдалося потрапити до вас на свято.

Крім вітання, я приготувала для вас вікторину «Чарівний кошик».

- У моєму кошику знаходяться речі з казок. Я буду по черзі діставати якусь річ, а ви говоритимете, в якій казці вона зустрічається. (яйце, ключ, тарілка, солома, пір'я, черевичок, рукавиця, борошно („Колобок”), половина горішка (Це ліжко Дюймовочки; Казка „Дюймовочка), яблуко (казка про сплячу красуню та 7 богатирів), глечик з вузькою шийкою („Лисичка та Журавель”), дзеркало („Білосніжка і 7 гномів”),) Молодці, казки знаєте.

Ведуча : Як лисичка та сестричка вона хитра й мудра.

Оригамі добре знає, хоч нема там хутра .

Як з паперу роблять яхти, лебеді чи казки,

Вас Михайлівна Тетяна навчить – і розкаже.

Кер. Гурт. 3 «Лисичка»

Казка – це світ чарівний та незвичний,

Казка – це диво, сповнене краси.

Поринуть в казку, це ж бо так цікаво,

Це справді свято, радість для душі.

Конкурс

— Назвати казку і сказати хто зайвий герой.

Вовк, козенята, мишка, коза. (Вовк і семеро козенят)

Дід, баба, колобок, зайчик, вовк, олень, ведмідь, лисичка (Колобок)

Царівна-жаба. Молодці!

Стукіт у двері. Принесли телеграми.

Телеграми. (Допоможіть розібратись від кого прийшли повідомлення)

— Прибути до вас не зміг. Мене викрала лиска. (Котик із казки „Казка про Котика та Півника”)

— Ніяк не витягнемо ріпку, тому прибути не можемо (Дід, баба, внучка, собачка, киця, мишка)

— Будую надійний дім, у якому можна б заховатися від холоду і лютого

звіра. (Наф-Наф „Троє поросят”)

— Вигнав дід мене із хати, іншу я пішла шукати (Коза-дереза)

Ведуча : На екскурсіях й в басейні буде з вами він завжди.

Вдачу має він моторну , як в моделях трасових.

З зміями завжди на «ти», бо вони повітряні.

Кер. Гурт. 4 «Карлсон»

В країну казок підемо я і ти,

У казці всім цікаво побувати.

Там вірних друзів можемо знайти,

І разом будемо відпочивати.

Вікторина «З якої казки?»

1 «Баба діда за сорочку, дочка бабу
за торочку...» («Ріпка»)

2«Я не пила , я й не їла: тільки бігла
через місточок та вхопила кленовий
листочок, бігла через гребельку та
вхопила водиці крапельку...» («Коза-дереза»)

3«А мишка бігла, хвостиком зачепил
а, яєчко покотилося, впало та й розбилося.» («Курочка Ряба»)

4«Уліз ведмідь – семеро стало...» («Рукавичка»)

5«Призволяйся, Журавлику, призволяйся, лебедику...» («Лисичка та
Журавель»)

6«Котику-братику, несе мене Лиска
По каменю-мосту на своєму хвосту,
Порятуй мене!» («Казка про Котика і Півника»)

Ведуча : В її руках звичайний пензлик – майстер,

І фарби вона знає на зубок.

Тому завжди із новими ідеями спішить до вихованців на урок.

Красива, чорноброва і прутка, це Юля Юріївна – сама молода.

Кер. Гурт. 5 «Мар'я Краса»

Існує книг багато на землі.

Вони цікаві, мудрі, гарні.

Та кожен з нас, дорослий чи малий,

Всяк казочку читати полюбляє.

Проведемо маленький конкурс «Намалюй Колобка». Для цього мені
потрібно вибрати трьох учасників.

- Раз, два, три, Колобка малюєш ти!

(Учасники із заплученими очима малюють Колобка. Перед цим їх тричі
повертають навколо себе.)

Ведуча : У Надії Олександрівни комп'ютер – друг ,

З ним дізнатись можна все навкруг.

Навіть , як у казці побувати,

Їй комп'ютер може підказати.

Кер. Гурт. 6 «Матрешка»

Казок чимало є на світі
І веселих і сумних.
Хіба зможемо прожити
Ми без них?
У казці звірі мову мають,
Дерева розмовляють, мов живі.
Добро і правда завжди зло долають,
Тому і люблять казку діти всі.

Конкурс «Угадай»

Матрешка задає питання, а всі учасники гри з місць відповідають. Питання є фразами навпаки на казкову тему.

« Носочек» - «Рукавичка»

«Тыква» — «Репка».

« Километровик » — «Дюймовочка».

«Синие штаны» — «Красная шапочка».

«Большой нищий» — «Маленький принц».

«Сараюшка» — «Теремок».

«.Алексей в деревне простаков» — «Алиса в стране чудес».

«Железная открывалка» — «Золотой ключик».

«Умная Маша» — «Иванушка-дурачок».

«Мышиная нора» — «Кошкин дом».

«Собранный с Песчаного переулка» — «Рассеянный с улицы Бассейной».

«Крестьянин Неземлюх» — «Барон Мюнхгаузен».

«Горячая печень» — «Холодное сердце».

Казка :

- Тепер я бачу, що ви всі знаєте казки, їх героїв, персонажів. Я навіть впевнена, що кожний з вас має свою улюблену казку. Але про все це ми дізнаємось протягом табірної зміни у «Казковому Світанку».

Ведуча: Шановна Казко, але наші діти ще не прийняті до лав Світанчат – вони лише пройшли казкові випробування і якщо ти зараховуєш їм цей іспит, то я із задоволенням виконаю посвяту їх у світанчата.

Посвята в світанчата

(начальник табору пов'язує галстуки сонячного жовтого кольору)

Ведуча: А тепер я пропоную переглянути презентацію табору «Світанок» .

Той, хто в таборі перший раз, познайомиться з його роботою і правилами.
А той, хто вже відпочивав з нами минулі роки, нехай впізнає себе на
фотографіях.

Демонструється комп'ютерна презентація .

Зустріч гуртківців СЮТ з воїном – інтернаціоналістом

*Ти – вічний біль, Афганістан, ти – наш неспокій.
І не злічить глибоких ран в борні жорстокій.
І не злічить сліз матерів, дружин, дітей –
Не всі вернулися сини із тих ночей...*

А.В.Горобець,
заступник директора СЮТ м. Умань

Всі учасники зустрічі займають свої місця.
В цей час звучить запис афганських пісень.

Ведуча

- Щороку в нашій країні, та зокрема в нашому місті, відмічається День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. От і ми зібralися сьогодні напередодні 21 річниці виводу військ із Афганістану, щоб вшанувати пам'ять тих, хто поліг на афганській землі, щоб послухати і поспілкуватися із учасником тих подій. Адже тоді, йдучи у пекло чужої війни, молоді солдати свято вірили, що несуть визволення поневоленим і приниженим, що йдуть не вбивати, а захищати нове життя. 8 наших земляків – загинули, їх імена назавжди викарбувані на камінному пам'ятнику в парку міста.
Зараз в м. Умані та Уманському районі налічується більше 400 воїнів-інтернаціоналістів, які, як говорили в ті часи, виконували свій інтернаціональний обов'язок. На сьогоднішній день 10% з них є інвалідами війни.

Нашим гостем сьогодні є колишній воїн-інтернаціоналіст, ветеран афганської війни – Вовченко Григорій Анатолійович.

Кажуть, що час – найкращі ліки, хоча роки минають, а пам'ять вперто вертає усіх назад, коли тодішні керівники взялися наводити лад на чужих територіях, віддавали абсурдні накази.

27 грудня 1979 року за рішенням Політбюро ЦК КПРС, очолюваного Леонідом Іллічем Брежнєвим, війська Радянського Союзу увійшли до Афганістану для підтримки прокомуністичного режиму Народно-демократичної партії Афганістану. Спочатку Радянські війська розташовувалися гарнізонами у великих містах країни, а згодом поступово втягнулися в бойові дії по всій території Афганістану.

Виростають хлопці, як соколи –
Чорні брови, ясеновий стан.
Тільки ненці туга серце коле.
Бо на світі є Афганістан.

Земле, вмийся чесними сльозами,
Совісте, болить не перестань.
Тисячі дівчат не вийшли заміж,
Бо на світі є Афганістан.

Пам'яте, будь пильною на чатах,
Чуєш, через далечі розстань.
Плачуть ненароджені внучата,
Бо на світі є Афганістан.

Нове керівництво Радянського Союзу на чолі із Михайлом Сергійовичем Горбачовим визнало помилковим рішення попередників, і з кінця 1986 року пішло на поетапне виведення військ з Афганістану. Однак, воєнні дії не припинялися.

Восени 1988 року за наказом з Москви розпочалася операція «Тайфун». Радянська авіація завдала нищівного бомбоштурмового удару по кишляках уздовж траси Кабул-Саланг, якою мали виводити війська. 15 лютого 1989 року останній радянський солдат залишив афганську землю.

Знову цвітуть білим цвітом
Пишно-зелені сади.
Жаль, що краси неземної
Вже не побачать вони.

Смерть їх безжально забрала,
В землі сховала сирій.
Голови низько схиляєм
Пам'яті їхній святій.

Схилімо голови перед світлою пам'яттю тих, хто віддав своє життя,
увійшовши в безсмертя.

(Хвилина мовчання. Звучить метроном)

А тепер попросимо поділитися своїми спогадами нашого гостя.

Будь ласка!

Виступ ветерана Афганістану. Демонстрація слайд, іншого наочного матеріалу.

- Діти, можливо у вас виникли запитання ?

Діалог гостя з гуртківцями.

- А тепер я надаю слово нашим найменшим гуртківцям.

Ми, гуртківці станції юних техніків, щиро вдячні Вам за те, що Ви сьогодні прийшли до нас.

Завдяки цій зустрічі ми дізнались багато нового і цікавого.

Щиро вітаємо Вас із наступаючим святом!

Бажаємо здоров'я, щастя і довголіття !

Стільки років щасливої тиші,
Та вривається голос в ефір,
Що благає, нагадує, кличе :
Захистіть, збережіть, люди мир!

Кожен день, кожен час пам'ятайте,
Скільки жертв нам війна принесла.
Все, що можна, для миру віддайте!
Збережіть для нащадків життя!

Ну що ж, мені залишається ще раз від імені всіх подякувати нашому шановному гостю за те, що він подарував нам цікаві хвилини спілкування.
А також дякую всім, хто прийшов на цю зустріч.
До побачення!

**Звучить запис музики.
Всі виходять.**

Подорож у країну Природа

Розробка заняття для дітей з обмеженими можливостями

В.М.Гуржій,
методист ЕНЦ м. Умань

Мета: згадати з дітьми про властивості лікарських рослин, виховати в дітей повагу та любов до рідної природи, навколишнього середовища, навчити правильно використовувати лікарські рослини у повсякденному житті.

Обладнання: Методична література, природні матеріали, ляльки-звірі.

Вид заняття: гра.

Хід заняття

I. Організаційний момент.

Здоровенькі були, дітки. Сьогодні в нас незвичайне заняття. Ми з вами будемо мандрувати стежками живої природи, моїми помічниками будуть звірята, з якими ви зустрінетесь на шляху нашої мандрівки. Ми з вами спробуємо пригадати про лікарські рослини та їх користь.

II. Основна частина:

Отож, ми починаєм: вийшли зранку,
Бо кожен з нас схопився на світанку.
Ледь горизонт засяяв, заіскрився,
З нас кожен вже одягся і умився.
Ми рюкзаки напакували вчора,
Тому затримки не було ні в кого,
Зібрались біля входу в школу,
Ще раз обміркували ми дорогу
І от один за одним, як туристи,
Лишили ми позаду рідне місто.

Недалеко біля лісу ми зустріли сіру мишку (*мишка*).

Дітки, а чому у мишки на очах сльози? (*Дітки висувають припущення, що могло статися з мишкою*). Гляньте у неї подряпана лапка. А чим ми можемо вилікувати їй лапку, якою рослиною, що зустрічається в полі?

Діти відповідають – подорожником. (*Ведеться діалог-бесіда з дітьми про подорожник та його лікарські якості*)

Якості подорожника:

Частіше всього в народній медицині використовують листя та насіння подорожника. Заготовлюють листя під час цвітіння, сушать. У листках подорожника дуже багато вітамінів А, С, К. Використовують подорожник як ранозаживлюючий засіб при порізах, кровотечах, як засіб, що втамовує біль, протиалергенний засіб.

Он Білогрудівка стоїть на горизонті,
І незабаром ми в зеленій зоні.
Позаду залишились пил і чад
І радість заіскрилась в нас в очах.
На повні груди дихаєм повітрям,
Яке дарує запах трав і квітів.
У лісі тиша й спокій, листя й трави
І кожен тут збере корисні трави.

Ось ми з вами вийшли на велику лісову галявину. Нас радо зустрічають звірі та птахи лісу: білочка, ведмедик, зайчик та горобець (*у руках дітей ляльки звірят*).

Дітки, а які корисні трави і плоди можуть принести нам ці звірі?
(*Бесіда-діалог з дітьми про корисні трави та плоди лісу*)

Білка – волоський горіх.

Ведмідь – малину.

Пташка – горобину.

Зайчик – калину.

Лікарські якості цих рослин:

Волоський горіх – містить велику кількість фосфору та кальцію, фтору та цинку. Ці горіхи дуже корисні дітям так як мікроелементи сприяють розвитку та росту.

Малина – має велику кількість вітамінів. Використовується при застудах - дуже ефективний засіб.

Горобина – можна назвати полівітамінною рослиною, так як в ній велика кількість вітамінів. Також горобина багата на органічні кислоти. Використовується як полівітамінний засіб, мочогінний, кровозупиняючий.

Калина – має також багато вітамінів і використовується при застудах.

III. Підсумок заняття.

Дітки ось і закінчилась наша подорож.

Кого ми зустріли на шляху?

Про які рослини говорили?

Якими рослинами користуються ваші мами та бабусі?

Дійові особи та виконавці

Ведучі – Гнатюк Даша
Грищенко Катя
Білочка – Заблодська Катя
Мишка - Копитько Ігор
Зайчик - Пиндик Света
Ведмедик – Іщенко Коля
Пташка – Алексєєва Настя

Червона книга України

Розробка заняття для дітей з обмеженими можливостями

В.М.Гуржій,
методист ЕНЦ м.Умані

Мета: Ознайомити учнів з Червоною книгою, з причинами її виникнення, продовжувати розвивати мислення, виховувати відповідальність за стан навколишнього середовища та природи, бережливе ставлення до неї.

Обладнання: малюнки рослин, занесених до Червоної книги, таблиця категорій сторінок Ч.К., папір, ножиці, клей.

Тип заняття: комбіноване.

Хід заняття

I. Організаційний момент.

II. Загальний огляд (що діти знають про Червону книгу)

III. Вивчення нового матеріалу.

Сьогодні охорона зникаючих та рідкісних видів рослин і тварин є міжнародною комплексною проблемою. Необхідність обліку всіх видів флори і фауни, яким загрожує небезпека вимирання в 1948 році при Міжнародному союзі охорони природи постійної Комісії тварин. Відтоді почався світовий перепис зникаючих видів рослин і тварин, дані якого лягли в основу одного з найважливіших міжнародних документів сучасності - Червоної книги.

Ідея створення Червоної книги належить відомому англійському зоологу, професору Пітеру Скотту.

Червона книга - це зібрання фактів про унікальних мешканців нашої планети, над якими повисла серйозна загроза зникнення.

Міжнародна Червона книга складається з кількох солідних томів, куди включено триста видів і підвидів ссавців, майже триста видів птахів, понад сто видів плазунів, сорок видів земноводних.

У 1968 році Комісія з проблем зникаючих видів рослин і тварин

звернулась до вчених сорока держав із закликом організувати вивчення зникаючих видів. Вперше Міжнародний союз природи видав Червону книгу в 1968 році. Відтоді в різних країнах почали складати свої національні Червоні книги.

У 1975 було видано Червону книгу СРСР, а 1976 році – Червону книгу УРСР.

Відповідно до Закону України "Про охорону навколишнього середовища" від 29.10.1992 року Верховна рада затвердила Положення про Червону книгу України, що є основним державним документом. Містяться в ній відомості про сучасний стан видів тварин і рослин України, що перебувають під загрозою.

Треба знати, що не усім видам рослин і тварин загрожує однакова небезпека. Залежно від стану та ступеня загрози для видів, занесених до Червоної книги України, вони поділяються на 7 категорій. Символічно кожному з цих категорій позначили різними кольорами: чорне - безнадія, червоне - небезпека, оранжеве - наближення небезпеки, жовте - увага, можлива небезпека, зелене - надія на відновлення, біле - невідомість.

На прикладі, розглянемо таблицю:

Назва, колір та зміст категорії	Приклади віднесених	до певної категорії
	тварини	рослини
Зниклі: чорний – види, щодо яких після пошуків, будь-яка інформація відсутня про їх існування	Біла куріпка, тарпан(дикий кінь), тур (дикий бик), сайка, соболь	Артерія покутська
Зникаючі: червоний – види, що знаходяться під загрозою зникнення, збереження яких є малоімовірним, якщо триватиме згубна дія факторів, що впливають на її стан	Вусог земляний чорноморський чорногуз, шуліка рудий, ховрах європейський, кіт лісовий	Адіант Венерин волос, анемона розлога, береза Клокова

Вразливі: оранжевий - види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до "зникаючих"	Махаон, білуга чорноморська, тритон карпатський, лелека чорний, рись.	Сальвінія плаваюча, півонія топколиста, Підсніжник білосніжний
Рідкісні: жовтий - види не знаходяться під прямою загрозою	Жужелиця кримська, слимакоїд, полоз	Шафран кримський, любка дволиста

вимирання, але збереглися у невеликій кількості, або на обмежених територіях	лісовий, беркут, їжак вухатий, тхір степовий.	шоломниця весняна
Не визначені: білий - види, про які відомо, що вони належать до категорії „зникаючих”, „вразливих”, однак Інформація, яка б зазначала, до якої категорії вони відносяться, відсутня.	Горбань світлий, сич волохатий, корольок чорноголовий, вовчок садовий, дельфін білобочка	Тонконіг різнобарвний, глуха кропива гола шорковниця
Недостатньо: сірий - про вили відсутня достовірна інформація і вони досі невивчені	Немає	Немає
Відновлені: зелений - вили які завдяки вжитим заходам щодо їх охорони не викликають стурбованості, однак не підлягають використанню і потребують постійного контролю	Зубр	Немає

У Червоній книзі України під час занесення до неї видів рослин і тварин зазначають: статус (рідкісний чи рідкісний зникаючий вид), поширення (природна зона, адміністративна обл.), місце перебування (берег, річки, гори, ліс), кількість у природі (дуже низька, незначна), дані про розмноження чи розведення, і які вжито заходи охорони (заповідання), які необхідні заходи охорони (створення заповідних ділянок).

IV. Узагальнення.

1. Що таке Червона книга?
2. Кому належить ідея її створення?
3. Чи потрібна вона?

V. Виготовлення поробки „Підсніжники”.

На голубому папері в техніці орігамі виконуємо рослини Червоної книги підсніжники.

